

UNIVERZA V MARIBORU
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PREVODOSLOVJE

DIPLOMSKO DELO

Nina Rottmann Sušec

Maribor, 2015

UNIVERZA V MARIBORU
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PREVODOSLOVJE

DIPLOMSKO DELO

Prevajalski postopki na mikrostrukturni ravni v slovenskem prevodu
pripovedi *Der blaue Siphon (Modri sifon)* švicarskega pisatelja Ursa
Widmerja

Graduation thesis

Methods of Translation on the Microstructural Level in the Slovene
Translation of the Tale *Der blaue Siphon (Modri sifon)* by the Swiss
Author Urs Widmer

Mentorica:

doc. dr. Vesna Kondrič Horvat

Kandidatka:

Nina Rottmann Sušec

Maribor, 2015

Lektorirala: Lana Meglič Kovačič, profesorica slovenščine

Povzetek prevedel: Zmago Pavličič, univ. dipl. prevajalec in tolmač za nemški jezik in univ. dipl. prevajalec in tolmač za angleški jezik

ZAHVALA

Najprej bi se zahvalila mentorici doc. dr. Vesni Kondrič Horvat za podporo, vodstvo, pomoč in ne nazadnje izjemno inspiracijo – tako v času študija, še posebej pa, seveda, ob nastajanju diplomskega dela.

Posebna zahvala gre mojemu možu Petru. Hvala za podporo, ki me pušča brez besed. V bistvu pa niti nešteto besed ne bi moglo izraziti hvaležnosti, ki jo čutim.

Hvala pa tudi moji ljubi družini in dragim prijateljem, posebej Barbari, Evi in Viti. Bile ste moja »rezerva« moči, ko se je zdelo, da je ni ostalo niti kanček več

...

In hvala tudi Lani za lekturo ter Zmagu za prevod povzetka.

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

Koroška cesta 160
2000 Maribor, Slovenija

Podpisani-a **Nina Rottmann Sušec**, rojen-a 5. 6. 1985 v Mariboru, študent-ka Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, smer Prevajanje in tolmačenje nemščina in sociologija, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom **Prevajalski postopki na mikrostrukturni ravni v slovenskem prevodu pripovedi *Der blaue Siphon (Modri sifon)* švicarskega pisatelja Ursa Widmerja** pri mentorju-ici doc. dr. Vesni Kondrič Horvat avtorsko delo.

V diplomskem delu so uporabljeni viri in literatura korektno navedeni; teksti niso prepisani brez navedbe avtorjev.

Kraj, Maribor

Datum, 12. 03. 2015

(podpis študenta-ke)

UNIVERZA V MARIBORU

FILOZOFSKA FAKULTETA

IZJAVA O ISTOVETNOSTI TISKANE IN ELEKTRONSKE VERZIJE ZAKLJUČNEGA DELA IN
OBJAVI OSEBNIH PODATKOV DIPLOMANTOV

Ime in priimek diplomanta-tke: Nina Rottmann Sušec

Vpisna številka: 61216745

Študijski program: Prevajanje in tolmačenje nemščina in sociologija

Naslov diplomskega dela: Prevajalski postopki na mikrostrukturni ravni v slovenskem prevodu pripovedi *Der blaue Siphon (Modri sifon)* švicarskega pisatelja Ursa Widmerja

Mentor: doc. dr. Vesna Kondrič Horvat

Somentor: /

Podpisani-a Nina Rottmann Sušec izjavljam, da sem za potrebe arhiviranja oddal elektronsko verzijo zaključnega dela v Digitalno knjižnico Univerze v Mariboru. Diplomsko delo sem izdelal-a sam-a ob pomoči mentorja. V skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovoljujem, da se zgoraj navedeno zaključno delo objavi na portalu Digitalne knjižnice Univerze v Mariboru.

Tiskana verzija diplomskega dela je istovetna elektronski verziji, ki sem jo oddal za objavo v Digitalno knjižnico Univerze v Mariboru.

Zaključno delo zaradi zagotavljanja konkurenčne prednosti, varstva industrijske lastnine ali tajnosti podatkov naročnika:

ne sme biti javno dostopno do _____ (datum odloga javne objave ne sme biti daljši kot 3 leta od zagovora dela).

Podpisani izjavljam, da dovoljujem objavo osebnih podatkov vezanih na zaključek študija (ime, priimek, leto in kraj rojstva, datum diplomiranja, naslov diplomskega dela) na spletnih straneh in v publikacijah UM.

Datum in kraj:

12. 03. 2015 v Mariboru

Podpis diplomanta-tke:

Podpis mentorja _____

(samo v primeru, če delo ne me biti javno dostopno):

Podpis odgovorne osebe naročnika in žig:
_____ (samo v primeru, če delo ne me biti javno dostopno)

POVZETEK

Jean-Paul Vinay in Jean Darbelnet sta leta 1958 izdala delo *Stylistique comparée du français et de l'anglais*, v katerem sta predstavila prevajalske postopke na primeru angleškega in francoskega jezika. Predstavila sta sedem prevajalskih postopkov – tri neposredne (sposojenke, kalki in dobesedni prevod) ter štiri posredne (transpozicija, modulacija, ekvivalenca in adaptacija). Njuna teorija zatrjuje, da je vse postopke, uporabljene v prevajanju, mogoče uvrstiti v eno (ali celo več hkrati) od omenjenih sedmih vrst. Omenjeno delo je teoretično izhodišče diplomskega dela.

Namen diplomskega dela je bil ugotoviti uporabnost omenjene teorije pri jezikovnem paru nemščina – slovenščina, ali je v praktičnem primeru mogoče najti vseh sedem vrst prevajalskih postopkov in ali je mogoče vse prevajalčeve izbire (v izbranem primeru) kategorizirati glede na teorijo Vinaya in Darbelneta. Uporabljeni vzorec je delo švicarskega avtorja Ursa Widmerja *Der blaue Siphon* in njegov slovenski prevod z naslovom *Modri sifon*. V empirični analizi sta bili uporabljeni komparativna metoda (primerjava izvirnika in prevoda) ter metoda klasifikacije (umeščanje najdenih prevodnih postopkov v teorijo Vinaya in Darbelneta).

Izkazalo se je, da je teorijo Vinaya in Darbelneta mogoče uporabiti tudi na primeru prevoda iz nemškega v slovenski jezik, da je vseh sedem postopkov njune teorije mogoče najti v prevodu *Modri sifon* in da je vse analizirane prevajalčeve izbire mogoče umestiti med sedem omenjenih postopkov.

Na teh osnovah sklepamo, da je opravljena analiza potrdila empirično utemeljenost teorije prevodnih postopkov po Vinayu in Darbelnetu.

Ključne besede: prevajalski postopki, Jean-Paul Vinay in Jean Darbelnet, zgodovina prevajanja, Urs Widmer, *Modri sifon*.

ZUSAMMENFASSUNG

Im Jahre 1958 erschien die *Stylistique comparée du français et de l'anglais* von Jean-Paul Vinay und Jean Darbelnet. Darin haben die Autoren Übersetzungsverfahren vorgestellt, die bei dem Übersetzen zwischen der englischen und französischen Sprache entstehen. Dabei handelt es sich um sieben Verfahren bzw. Prozeduren, davon drei Prozeduren der Direktübersetzung (Entlehnung, Lehnübersetzung und wortgetreue Übersetzung) und vier der indirekten Übersetzungen (Transposition, Modulation, Äquivalenz und Adaptation). Die Theorie besagt, dass alle Prozeduren, die im Übersetzungsprozess verwendet werden, anhand dieser sieben Verfahren klassifiziert werden können – entweder entsprechen sie einem Übersetzungsverfahren oder sogar mehreren gleichzeitig. Die *Stylistique comparée du français et de l'anglais* ist der theoretische Ausgangspunkt dieser Diplomarbeit.

Die Absicht dieser Diplomarbeit ist es die Verwendbarkeit der erwähnten Theorie von Vinay und Darbelnet an dem Sprachenpaar Slowenisch–Deutsch zu testen, analysieren, ob alle sieben Übersetzungsverfahren im konkreten Beispiel zu finden sind und ob alle Entscheidungen des Übersetzers im gewählten Beispiel anhand der Theorie von Vinay und Darbelnet kategorisiert werden können. Für die Analyse wurde die Erzählung des Schweizer Autors Urs Widmer, *Der blaue Siphon*, und deren slowenische Übersetzung, *Modri sifon*, gewählt. In der empirischen Analyse wurden die komparative Methode (Vergleich des Ausgangs- und Zieltextes) und die Methode der Klassifikation (das Einordnen der gefundenen Übersetzungsverfahren in die Theorie von Vinay und Darbelnet) verwendet.

Die Analyse ergab, dass die Theorie der Übersetzungsverfahren von Vinay und Darbelnet auch an dem Beispiel der Übersetzung aus der deutschen in die slowenische Sprache zu verwenden ist, dass alle sieben Übersetzungsverfahren in dem Zieltext zu finden sind und dass alle analysierten Entscheidungen des Übersetzers anhand der Theorie der sieben Übersetzungsverfahren kategorisiert werden können.

Daraus wird die Schlussfolgerung gezogen, dass die Analyse die empirische Begründetheit der Theorie der sieben Übersetzungsverfahren von Vinay und Darbelnet bestätigt.

Schlüsselwörter: Übersetzungsverfahren, Jean-Paul Vinay und Jean Darbelnet, die Geschichte des Übersetzens, Urs Widmer, *Der blaue Siphon*.

KAZALO STRANI

1 UVOD.....	1
2 TEORETIČNI DEL	3
2. 1 PREVAJANJE	3
2. 1. 1 Zgodovinski pregled	7
2. 1. 1. 1 Zgodovina prevodne teorije in prakse do druge polovice 20. stoletja.....	8
2. 1. 1. 2 Zgodovina prevodne teorije in prakse od druge polovice 20. stoletja... 13	
2. 2 PREVAJALSKI POSTOPKI PO VINAYU IN DARBELNETU	23
2. 2. 1 Sposojenka (»Borrowing«)	25
2. 2. 2 Kalk (»Calque«)	26
2. 2. 3 Dobesedni prevod (»Literal Translation«)	26
2. 2. 4 Transpozicija (»Transposition«)	27
2. 2. 5 Modulacija (»Modulation«)	28
2. 2. 6 Ekvivalenca (»Equivalence«)	28
2. 2. 7 Adaptacija (»Adaptation«)	29
2. 3 URS WIDMER: <i>DER BLAUE SIPHON/MODRI SIFON</i>	29
2. 3. 1 Življenje in delo avtorja	29
2. 3. 2 <i>Der blaue Siphon</i>	31
2. 3. 2. 1 Struktura.....	31
2. 3. 2. 2 Analiza dela in interpretacija.....	33
2. 3. 3 <i>Modri sifon</i>	35
3 EMPIRIČNI DEL	35
3. 1 Empirična analiza prevajalskih postopkov po Vinayu in Darbelnetu	35
3. 1. 1 Sposojenke	36
3. 1. 2 Kalki	38
3. 1. 3 Dobesedni prevod	39
3. 1. 4 Transpozicija.....	40
3. 1. 5 Modulacija.....	42
3. 1. 6 Ekvivalenca	43
3. 1. 7 Adaptacija.....	45
3. 1. 8 Več postopkov hkrati.....	46
4 SKLEP.....	47
5 LITERATURA.....	49

1 UVOD

Namen tega dela je empirična analiza dela *Modri sifon*, ki je prevod švicarskega dela *Der blaue Siphon*, po teoriji prevajalskih postopkov Jean-Paula Vinaya in Jeana Darbelneta, predstavljeni v delu *Stylistique comparée du français et de l'anglais*.

Omenjena teorija je bila izvedena in predstavljena pri jezikovnem paru angleščina – francoščina, zato je eden raziskovalnih ciljev pričujočega dela ugotoviti, ali je to teorijo mogoče uporabiti tudi na primeru prevoda nemškega izvirnika v slovensko ciljno besedilo. V analizi nas zanima tudi, ali je vse prevajalske postopke po Vinayu in Darbelnetu mogoče najti v izbranem prevodu in ali je mogoče pojasniti vse prevajalčeve izbire z njuno teorijo.

Teoretično izhodišče je teorija sedmih prevajalskih postopkov, predstavljenih v delu *Stylistique comparée du français et de l'anglais*.

Nalogo sestavljata teoretični in empirični del. V prvem je najprej predstavljena definicija prevajanja oz. prevoda, kar je opravljeno z deskriptivno in komparativno metodo. Temu sledi predstavitev zgodovine prevajanja, s pomočjo deskriptivne, komparativne in zgodovinske metode. Mnogi teoretiki prevajanja so skozi zgodovino različno dojemali nalogo oz. zahteve prevajanja. Zato je na začetku podan poskus definicije prevajanja, predvsem pa analiza zgodovine prevajanja, z namenom predstaviti, kakšna so bila (in so še danes) mnenja o tem. Dokaj hitro se je izkazalo, da si mnenja različnih teoretikov, smeri oz. šol lahko zelo nasprotujejo, da so na to temo potekale burne razprave in da je tudi samo področje prevodoslovja zelo razgibano, precej neenotno in da, kot tudi sami teoretiki to navajajo, celovit pregled vseh smeri, vidnih mnenj, tokov, prispevkov glede prevajanja in kako pravilno prevajati enostavno ni mogoč ali pa je to zelo zahtevna naloga, ki bo zahtevala precej obsežno delo.

Poglavje z zgodovinskim pregledom služi kot okvir, v katerega lahko postavimo teorijo Vinaya in Darbelneta, da je lažje razumljivo, iz česa sta izhajala, in da, kljub temu da je bila njuna teorija zelo odmevna, priljubljena in še danes velja za enega pomembnejših prispevkov, je vprašljivo, koliko je celostna, saj se je na

področju prevodoslovja od njene objave veliko zgodilo. Zato ni namen naloge poskus dokaza, da bi bila njuna teorija popolna, temveč ugotoviti, kaj lahko ponudi in v kolikšni meri. Ker je bila njuna teorija opravljena pri angleškem in francoskem jeziku, spoznala pa sem jo v okviru študijskega predmeta književno prevajanje, kjer je doc. dr. Darja Darinka Hribar uspešno predstavila njune postopke tudi na primeru angleščine in slovenščine, se je iz tega razvilo zanimanje, ali je to mogoče tudi pri slovenščini in nemščini. Temu primerno so v poglavje vključeni prispevki omenjene avtorice. Poglavje s predstavitevijo omenjene teorije, torej sedmih prevodnih postopkov, je bilo opravljeno z deskriptivno analizo.

Vzorec analize, ki je neslučajnostni, sta slovenski prevod dela z naslovom *Modri sifon* in njegov izvornik, *Der blaue Siphon*, delo švicarskega avtorja Ursa Widmerja. Poglavje, ki sledi poglavju z zgodovinskim pregledom, je posvečeno Widmerju, naprej predstavitvi njegovega življenja in dela, nato pa še obnova dela *Der blaue Siphon* in njegova interpretacija. Sledi še nekaj besed o prevodu omenjenega dela v slovenščino, nato pa empirični del z analizo. Poglavje o Widmerju, njegovem delu ter predstavitvi literarnega dela, uporabljenega v empirični analizi, je izvedeno z deskriptivno in zgodovinsko metodo.

Razlog za izbiro tega dela za empirično analizo in uporabo prevajalskih postopkov po Vinayu in Darbelnetu je dejstvo, da sem med študijem in za potrebe predmeta švicarska književnost morala prebrati omenjeno delo, ampak v knjižnici takrat ni bilo več dostopno v izvorniku, le še v slovenščini. Ob branju tega se je zastavilo vprašanje, ali je prevajalec resnično prevedel vse motive, podrobnosti, ideje itd. in ali lahko ob tem prejmem vse informacije kot kolegi, ki so uspeli dobiti nemški izvod. Ob prvi priložnosti sem prebrala izvornik in pri tem presenečena odkrila, da je prevod deloval, na prvi pogled, zelo »zvest«, od pike do pike enak. Omenjeno spoznanje pa je spremljalo zavedanje, da to ne bo mogoče v vsakem primeru, kajti švicarska in slovenska kultura sta si zelo različni, pa tudi nemški in slovenski jezik ne pripadata isti jezikovni družini in imata zato zelo različni strukturi. Vendar pa ne gre zanemariti, da sta bila omenjena jezika v preteklosti v pogostih stikih (politično), še danes pa tudi geografsko, in da je splošno znano, da je slovenščina vsrkala določene prvine nemškega jezika. Zraven

tega velja omeniti, da je izbira dela za empirično analizo še toliko bolj privlačna, ker je prevod dela *Der blaue Siphon*, torej *Modri sifon*, edino delo Urša Widmerja, prevedeno v slovenščino, in je zato edina možnost stika slovenskega bralca, ki ne razume nemškega jezika, s tem avtorjem. Ob tem se zastavlja vprašanje, ali bi ga ta bralec lahko enako doživel kot nekdo, ki bi bral izvirnik.

V empiričnem delu naloge so predstavljeni primeri »prevodnih premikov«, opaženi v prevodu, ter umeščanje teh med postopke Vinaya in Darbelneta. V primerjavi izvirnika in prevoda je bila uporabljena komparativna metoda, ob umeščanju prevodnih premikov med prevajalske postopke omenjenih avtorjev pa metoda klasifikacije. Uporabljen postopek zbiranja podatkov je kvalitativna tehnika analize dokumentov, postopek obdelave podatkov pa kvalitativna vsebinska analiza.

V zaključku so podane ugotovitve empirične analize in potrditev zastavljenih hipotez.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 PREVAJANJE

Med laiki si jih gotovo veliko predstavlja, da je prevajanje povsem preprosta zadeva, če oseba, ki prevaja, le obvlada tuji jezik. Seveda je takšno pojmovanje povsem zgrešeno. Zadeva ni tako enostavna, kajti navsezadnje ne bi obstajalo toliko razprav na temo prevajanja, njegovih pasti, dilem itd., če bi prevajanje res bilo tako preprosto.

Tudi Peter Newmark, ki je napisal *Učbenik prevajanja*, z željo, da bi ta pomagal prevajalcem pri njihovem delu, pa tudi, da bi jih podučil o pasteh ter osnovah dobrega prevoda, govori o tem, da poznavanje tujega jezika ni dovolj za prevajanje: »Zavedajte pa se, da poznavanje tujega jezika in obravnavane snovi ni tako pomembno kot to, da imate občutek za jezik in se znate v svojem jeziku izražati spretno, jasno, jedrnato in domiselno« (2000, 19). Seveda se morda kateri izmed teoretikov na področju prevodoslovja ne bi povsem strinjal z Newmarkovim navedkom in bilo bi precej nepravilno, da bi citirali le slednjega, kajti paleta teoretikov prevodoslovja je precej pestra, tako tista, ki sega v

zgodovino, kot tista, ki je aktualna, in njihovi pogledi se lahko precej razlikujejo glede tega, kaj je najpomembnejše pri prevajanju. V pričujoči nalogi bo pozornost posvečena tudi tej »paleti«, vendar naj bo Newmarkova pripomba za zdaj vsaj uvod v trditev, ki jo nameravam razčleniti v pričujoči nalogi: da je prevajanje kompleksen in zahteven proces in predstaviti, kaj prevajanje je.

Če je namen naloge predstaviti proces oz. dejanje prevajanja, potem je smiselno najprej spregovoriti o definiciji prevoda.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika naletimo, pod geslom »prevájati«, na definicijo: »izražati, podajati pisano ali govorjeno besedilo enega jezika z jezikovnimi sredstvi drugega jezika«¹. Omenjena definicija se nanaša na prevajanje kot nadpomenko prevajanju in tolmačenju.

Tudi Radegundis Stolze se v prvem poglavju svojega dela *Übersetzungstheorien* posveča slovarskim definicijam prevajanja ter njihovim spremembam skozi čas. In če je leta 1957 bila definicija prevajanja, v enciklopediji *Brockhaus*, še povsem poenostavljena, torej »prenos govornega ali zapisanega iz enega jezika v drugega« (2001, 13), je v isti enciklopediji, vendar izdaji iz leta 1994, to bilo precej drugače, kajti tam je prevajanje že razdeljeno na računalniško in filološko področje, poleg tega pa se definicija s slednjega področja nanaša na pisno prevajanje in se glasi: »pisna oblika posredovanja besedila z navedbo v drugem jeziku ob upoštevanju določenih zahtev ekvivalence«. Sledi še razlaga, katere vrste prevajanja poznamo (medjezikovno, znotraj jezika, intersemiotično, pa tudi adaptacijo, itd.) (prav tam, 14). Avtorica navaja, da je v leksikonu *Meyers Enzyklopädischer Lexikon*, v nasprotju z leksikonom *Brockhaus*, razlikovanje med prevajanjem in tolmačenjem jasno že leta 1979. Navedbe iz različnih enciklopedij oz. leksikonov zaključijo z mnenjem, da pojmovanja tega, kar prevajalci in prevajalke počnejo že stoletja, niso enotna (prav tam).

Nekateri avtorji se pri definiranju prevoda bolj posvečajo razlikovanju med prevajanjem in tolmačenjem ter raznoliki terminologiji okoli tega. Tako se Reiß in Vermeer ne posvečata definiranju prevajanja v splošnem, temveč izčrpno

---

¹ SSKJ: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=ge%3Dprevajati&hs=1, pridobljeno 20. 10. 2014.

razpravljata o »Übersetzen« (prevajanju) in »Dolmetschen« (tolmačenju), kajti dojemanje »prevajanja« kot prevoda s pisno fiksiranim izhodiščnim in ciljnim besedilom ter »tolmačenjem« kot o ustnem prevajanju pojmuteta kot zastarelo in poenostavljeno (1991, 13). Glavni kriterij njunega ločevanja prevajanja od tolmačenja je popravljivost. Prevajanje je torej tisto dejanje, pri katerem izhodiščno in ciljno besedilo ostajata »obstoječe« in posledično prevajalec lahko spreminja rezultat prevajanja. Navadno je tako v primerih zapisanih besedil, ki se tudi prevedejo v zapisana besedila, čeprav ta kriterij, po njunem, ni nujen². Pri tolmačenju pa rezultat tega dejanja ne ostane popravljiv, npr. ker izhodiščno ali ciljno besedilo ali oba obstajata le ustno in za kontrolo ni mogoče seči po enkratnem ustnem proizvodu (prav tam, 8). Če »producent« svojega dela (»Translat«) ne more spremeniti, potem je tolmačil (prav tam, 9).

Pri tem pojmovanju navajata Otta Kadeja³, ustanovitelja Leipziške šole. Tudi Erich Prunč v svojem delu *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft* navaja isti citat in se torej posveti razlikovanju med prevajanjem in tolmačenjem, vendar navede tudi tisti Kadejev navedek, ki definira prevajanje v širšem pomenu (oz. translacijo⁴), dejanje, ki vključuje prevajanje in tolmačenje:

tisti proces, postavljen v dvojezično komunikacijsko dejanje (in s tem istočasno v kompleksno družbeno strukturo pogojev v obliki jezikovnih in zunajjezikovnih dejavnikov), ki se začne s sprejemom besedila izhodiščnega jezika [...] in konča z realizacijo besedila

---

² Reiß in Vermeer navajata, da se lahko prevaja tudi tonski zapis, kontrola pa je možna s ponovnim predvajanjem tega. Poleg tega za rezultat prevajanja (prevod) ni nujno, da je pisno zabeležen, saj da se ga lahko kontrolira in morda popravlja s ponovnim predvajanjem diktafona (prav tam, 8). »Pisna fiksiranost teksta« ni razlikovalni kriterij za prevajanje in tolmačenje, ampak to, da lahko prevajalec »v nekem kasnejšem trenutku preveri in po potrebi popravi« svoje delo. Pomembna je tukaj določitev, da gre za »kasnejši« trenutek, kajti dejanje, ko se tolmač zareče in takoj popravi svoje besede, še ne bi pomenilo, da je prevajal. Možnost popravljivosti mora ostati še nekaj časa, ki je pri tolmačenju zelo kratka, pri prevajanju pa se prevajalec lahko potencialno poljubno pogosto popravlja (prav tam, 10–11).

³ Gl. Kade, O. (1968). *Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung*. Leipzig: VEB Enzyklopädie (Beiheft zur Zeitschrift Fremdsprachen I); str. 35. Navajajo Reiß in Vermeer (1991, 229) ter Prunč (2011, 374).

⁴ V nadaljevanju bo, za pojmovanje dejanja, ki združuje prevajanje in tolmačenje kot proces prenosa besedila iz IJ v CJ, uporabljena nadpomenka »translacija«, v izogib možnim zamenjavam za »pisno« prevajanje (ki izključuje tolmačenje). Izbor terminologije se orientira po Reißovi in Vermeeru, ki uporabljata izraz »die Translation« kot nadpomenko prevajanja in tolmačenja, kar je prevzeto po Leipziški šoli (1991, 6).

ciljnega jezika [...]. Najpomembnejša faza tega procesa je zamenjava kodiranja IJ → CJ, ki je, na podlagi svoje funkcije v komunikacijskem dejanju, podvrženo določenim pogojem (Prunč, 2011, 14)⁵

Jeremy Munday v delu *Introducing translation studies: Theories and applications* proces prevajanja definira tako: »Proces prevajanja med dvema različnima pisnima jezikoma vključuje prevajalčevo spreminjanje izhodiščnega pisnega besedila (izhodiščno besedilo ali IB) v izhodiščnem besednem jeziku (izhodiščni jezik ali IJ) v pisno besedilo (ciljno besedilo ali CB) v drugem besednem jeziku (ciljni jezik ali CJ)⁶« (2008, 5).⁷ Tukaj torej ne gre za definicijo translacije, temveč prevajanja brez tolmačenja, kar je konec koncev predmet te diplomske naloge. Vendar je treba omeniti, da je terminologija v literaturi zelo težavna, kajti pogosto »prevajanje«, »Übersetzen« in »translation« niso jasno definirani, tako da se pogosto ne ve, ali je avtor mislil nadpomenko prevajanju in tolmačenju ali le podpomenko prevajanja brez tolmačenja.

Newmark definira prevajanje kot: »Pogosto, čeprav ne vedno, je prevajanje prenos pomena besedila v drug jezik, in to na način, ki ustreza avtorjevemu namenu« (2000, 21). Prenaša se torej pomen, izražen v besedilu. Vendar pa prenos pomena ni tako preprost, kadar imamo opravka pri prenosu v drugo kulturo, sploh če se ta v svojih konceptih precej razlikuje od kulture izhodiščnega besedila. Zato je treba pri definiranju prevajanja upoštevati tudi izreden pomen te. Tako Newmark trdi, da je prevajanje, med drugim, prevodnik kulture (2000, 25, 29)⁸, Reiß in Vermeer sta zapisala, da prevajalec ne prenaša le jezika, temveč tudi kulturo (1991, 7) in prevajanje je kulturni prenos (prav tam, 4, 13). Tudi Lefevere je trdil, da je prevajanje akulturacija, kulturni transfer, in ne le jezikovno dejanje

---

⁵ Lasten prevod. Izpusti, označeni s simboli »[...]«, so prisotni že v delu Ericha Prunča.

⁶ The **process of translation** between two different written languages involves the translator changing an original written text (the **source text** or **ST**) in the original verbal language (the **source language** or **SL**) into a written text (the **target text** or **TT**) in a different verbal language (the **target language** or **TL**).

⁷ Munday navaja, da ta definicija ustreza t. i. medjezikovnemu prevajanju (»interlingual translation«) po Romanu Jakobsonu. Poleg te oblike prevajanja omenjeni teoretik pozna še prevajanje znotraj enega jezika (»intra-lingual translation«) in prevajanje besednih znakov v ne-besedne (»intersemiotic translation«). Diplomska naloga se v celoti nanaša na prevajanje iz enega jezika v drugega, torej ustrezajoče definiciji Jakobsonove »interlingual translation«.

⁸ Avtor posveča kulturi v procesu prevajanja posebno poglavje (2000, 151–166).

(Vevar, 2001, 78). Štefan Vevar v svojem delu *Temeljni aspekti in principi teorije literarnega prevajanja* navaja, da »primarno ne prevajamo besed, temveč kontekste, ki predstavljajo kompleksno semantiko in katerih temeljni pomen je zmeraj tisti, ki vključuje tudi kategorijo kulturnega konteksta kot svojo konotativno ali kon/tekstualno bistvo« (prav tam, 89).

Ob neupoštevanju kulture publike ciljnega besedila bi »prevod« lahko bil popolnoma nerazumljiv. V tem primeru torej sploh ne bi mogli govoriti o prevodu. Ta mora biti razumljen in sprejet v ciljni kulturi (Gentzler v Baker, 2004, 167) oz. prevajanje ni le sprememba iz enega jezika v drugega, ampak mora funkcionirati kot besedilo, in to v drugem okolju, med prejemniki, ki so pripadniki druge kulture (Vermeer v Baker, 2004, 61). Celo delovati mora kot izvirnik: uspešen prevod je videti in slišati kot izvirnik (Bastin v Baker, 2004, 8); prevod mora imeti na bralce enak učinek, kot ga je imel izvirnik (Vevar, 2001, 68).

Trditev, da mora prevod delovati kot izvirno besedilo, ni bila vedno sprejeta. Vprašanje, ali naj prevod odraža kulturo izvirnega besedila ali pa je popolnoma prilagojen kulturi ciljnega besedila, je bilo predmet številnih razprav. Za obrazložitev tega je potreben zgodovinski pregled prevajanja oz. pogledov na prevod.

2. 1. 1 Zgodovinski pregled

V tem poglavju ne bo zajet celoten zgodovinski pregled vseh svetovnih prispevkov na temo prevajanja, temveč le vidnejša dela, imena in prispevki, ki so oblikovali zgodovino prevajanja. Treba je poudariti, da je pregled bolj ali manj omejen na zahodnoevropske zapise, na zahodno prevajalsko prakso (»western translation theory« (Baker, 2004, 161)). To sicer ne pomeni, da drugod teoretiki niso razpravljali o prevajanju, temveč le, da se sodobna prevajalska teorija na področju zgodovine in vprašanja o tem, kako prevajati, osredotočajo večinoma le na vidnejše prispevke zahodnoevropskega prostora, začenši z antiko.

2. 1. 1. 1 Zgodovina prevodne teorije in prakse do druge polovice 20. stoletja

V zgodovinskem pregledu prevajalske tradicije nekje do sredine 20. stoletja gre v glavnem za stalno ponavljajoče se vprašanje, kako naj prevajamo: »besedo-za-besedo« ali »smisel-za-smislom«, ali naj bo prevod zvesta odslikava izvirnega besedila ali naj bo popolnoma prilagojena ciljnemu bralstvu, ciljni kulturi ...⁹ Jeremy Munday navaja, da je zahodna prevajalska teorija do druge polovice 20. stoletja bila »zaklenjena v to, čemur George Steiner [...] pravi 'sterilna' razprava o 'triadi' 'dobesednega', 'svobodnega' in 'zvestega'¹⁰ prevoda« (2008, 19).

Antika naj bi bila, po Radegundis Stolze, prvo oprijemljivo prevajalsko obdobje, v katerem so se izoblikovali prvi »prevajalski osnovni koncepti«, ki so imeli pomen tudi za prihodnost in se jih deloma uporablja še danes (2001, 17). Ko so se, v tretjem stoletju pr. n. št., rimski vojaki vračali iz Grčije, so s seboj prinesli zanimanje za grško gledališče, kar je sprožilo »svobodno prevajanje« in »adaptacije« grških virov (Kelly v Baker, 2004, 495). Pri tem so Rimljani pogosto »prevajali« tako, da so v neko delo vključili prevode različnih del (prav tam), neredko pa se je tudi dogajalo, da so »izbrisali [grške] kulturno specifične znake, [...] dodali namigovanja na rimsko kulturo in zamenjali ime grškega pesnika z njihovim lastnim ter prevod predstavili kot izvirno delo, zapisano v latinščini« (Venuti v Baker, 2001, 241). Radegundis Stolze navaja, da je takšen način veljal v arhaičnem obdobju antike: »Antični prevajalci so tekmovali z izvirniki, jih razširjali ali krčili, spreminjali njihovo semantiko, če je bilo to v njihovem interesu ali interesu njihovih bralcev. To je lahko šlo vse do parodije.« Tako je eno in isto besedilo lahko imelo popolnoma različne oblike, če so ga prevajali različni prevajalci (2001, 18).

V klasični dobi antike pa so rimski prevajalci oz. avtorji spremenili način, kajti v svojih delih so se ločili od grških zgledov, zato pa so v prevodih skušali kar najbolj posnemati izvirnik. To je zagovarjal tudi Cicero (106–43 pr. n. št.), najvidnejši predstavnik teorije prevajanja v klasični dobi antike (prav tam). V

⁹ Munday (2008, 19) navaja, da je vprašanje glede prevajanja »besedo-za-besedo« ali »smisel-za-smislom« zaposlovalo prevodoslovno tradicijo do »pred-lingvističnega obdobja prevodoslovja« (izraz, ki ga prevzame od Newmarka). Tudi obdobju za tem prehodom bo posvečena pozornost v pričujočem poglavju.

¹⁰ »Literal«, »free« in »faithful«.

njegovem času je veljalo, da prevajalci prevajajo »besedo-za-besedo«, »dobesedno«, »zvesto«¹¹ (sam naj bi uporabljal prvi izraz), Cicero pa se je zavzemal za »prevajanje kot govornik«, pri čemer naj se ne bi toliko oziral na besede, temveč na pomen, smisel izvirnika, prenos idej z jezikovnimi sredstvi, ki so značilna za ciljni jezik oz. publiko, torej bolj »svobodno« prevajanje (Munday, 2008, 19; Stolze, 2001, 18; Baker, 2001, 125, 161, 495). Tudi Horacij (65–8 pr. n. št.) se ni strinjal z dobesednim prevajanjem in menil, da je cilj »proizvesti estetsko prijetno ter kreativno besedilo v CJ« (Munday, 2008, 20), na način, ki ni »suženjska privrženost vsaki besedi«, temveč manj vezano nanje (Robinson v Baker, 2001, 87).

Cicerovo in Horacijevo mnenje o prevajanju je močno vplivalo na naslednjih nekaj stoletij prevajanja, Sveti Hieronim (ok. 347–420) pa je uvedel nov izraz, ki je prav njuno mnenje še bolj izrazil: prevajanje »smisel-za-smislom«. S tem je postavil nekakšen nasprotni pol izrazu prevajanje »besedo-za-besedo« oz. »zvesto« prevajanje, pri čemer pa je menil, da ta način ni ustrezen za svete spise – pri teh je »že vrstni red besed skrivnost« in je zato treba spoštovati vsako posamezno besedo (prav tam, 125). Omenjeni slavni prevajalec je menil, da strogo upoštevanje oblike izvirnega besedila (razen v primeru Biblije) ustvari absurden prevod, ki prikriva pomen izvirnika, le pristop »smisel-za-smislom« pa omogoča prevod smisla oz. vsebine, kar je postalo v prevodoslovni teoriji poznano tudi kot »svobodno prevajanje« (»free translation«), v nasprotju z »dobesednim« (»besedo-za-besedo«; »literal« oz. »word-for-word«) (Munday, 2008, 20). Vendar je treba razumeti Hieronimov pogled kot nekakšen vmesni pristop: zvest, vendar ne omejen na določeno sekvenco posameznih besed, ampak tudi svoboden, da se lahko oddalji od sekvence besed k širši semantični perspektivi, vendar ne dovoli popolne kreativne anarhije. Prevajalcu pa mora biti tudi pomembno, da doseže ciljno publiko in da ga ta razume (Robinson v Baker, 2001, 88).

---

¹¹ »Zvestoba« v prevajanju je do konca 17. stoletja pomenila zvestobo besedam izvirnika, šele po tem pomeni prej zvestobo pomenu izvirnika kot besedam (Munday, 2008, 25).

Zvest način pri prevajanju Biblije, ki ga je zagovarjal Sv. Hieronim, pa se je, v srednjem veku, razširil tudi na področje prevajanja posvetnih besedil (Stolze, 2001, 20) in »cvetel« ves srednji vek (Robinson v Baker, 2001, 126).

Do zgodnjega 15. stoletja pa je način »smisel-za-smislom« postal splošno sprejet in nanj se je gledalo kot na edini pravi pristop k tujemu besedilu. Renesančni prevajalci so se celo norčevali iz dobesednih prevodov svojih prednikov, vendar ta način ni nikoli povsem izginil – prej se je »potuhnil« in se ponovno pojavil med vrstami nemških romantikov, med njimi Herder, Schlegel, Goethe in Schleiermacher. Ti se niso več ukvarjali z enoto, ki se prevaja, temveč s prenosom besedila preko kulturnih omejitev: ali prilagodiš tuje besedilo ciljnemu jeziku oz. publiki, ga »pripelješ domov« in s tem narediš nekaj v smislu prevajanja »smisel-za-smislom« ali pa se prepustiš privlačnosti tujega besedila in ciljno-jezičnega bralca popelješ »v tujino«, kjer začuti kulturo izvirnega jezika, torej prevajaš bolj v smislu »dobesednega prevajanja« (prav tam). Nemški romantiki so se zavzemali za slednjo izbiro. Med njimi najvidnejši, Friedrich Schleiermacher, je v svojem delu »*Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens*« razpravljal o tem, da na področju prevajanja obstaja delo z dvoje vrstami besedil: pri prvem tipu gre za besedila, kjer je v ospredju »enostavno poročanje o nekem dejanskem stanju, na primer iz gospodarstva, časopisni članki, potopisi itd.«, kjer prevajalec uporabi »le tolmačenje«¹², ki naj ne bi bilo, po njegovem mnenju, sploh ne težavno in povsem mehansko, zmogla naj bi ga vsaka oseba, ki vsaj zmerno obvlada oba jezika; druga oblika prevajanja besedil, ki jo tudi poimenuje »prevajanje«, je, po njegovem mnenju, veliko težja in si zato zasluži poseben teoretični razmislek – gre za besedila s področja umetnosti in znanosti, besedila, kjer se izrazi »avtorjev lasten [(značilen)] način pogleda«. V prvem primeru besedil naletimo na izraze, ki, v različnih jezikih, natančno ustrezajo en drugemu, ker se nanašajo na točno določene predmete in dejanska stanja. V drugem primeru pa gre za besede, ki izražajo pojme, občutke in stališča, ki se sčasoma spreminjajo, v njih pa se izraža »duh jezika in mišljenje posameznika«. S tem je ločil pristop prevajalca glede na naravoslovne in glede na humanistične vede. Glede na to je Schleiermacher podal

---

¹² V Schleiermacherjevem času izraza »prevajanje« in »tolmačenje« nista imela enakega pomena kot danes. (Za primerjavo: začetek tega poglavja).

dva pristopa, ki naj bi bila edina možna: ali se proizvede besedilo, ki deluje kot izvirnik, da je izražen, kot bi avtor govoril, če bi bil govorec jezika ciljnega besedila (prevajalec pusti bralca »pri miru« in avtorja pripelje k njemu (Munday, 2008, 29)), ali pa proizvede besedilo, pri katerem je čutiti, da je tuje, nenavadno (pusti avtorja »pri miru« in pripelje bralca k njemu (Munday, 2008, 29)), saj naj bi bil to edini način zvestega prenosa izvirnika v ciljni jezik, le tako se ohrani »duh jezika«. Tak način naj bi, po njegovem mnenju, bogatil ciljni jezik (Stolze, 2001, 29–30).

V 20. stoletju so omenjeni potujevalni način nemških romantikov prevzeli vidni teoretiki, kot so na primer Walter Benjamin, Martin Heidegger, George Steiner, Antoine Berman, Lawrence Venuti idr., in ponovno poudarili, da obstajata le omenjeni dve možnosti, posvajanje ali potujevanje, in le slednja je primerna (Robinson v Baker, 2001, 127).

Lawrence Venuti v svojem prispevku o posvajajočih ter potujitvenih strategijah v delu *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (Baker, 2001) razpravlja o tem, da gre verjetno vse strategije, ki so se pojavile vse od antike, uvrstiti v eno od omenjenih dveh velikih skupin. Strategija, ki uporabi »konservativen« način, ki asimilira tuje besedilo in podpira domače kánone, smernice založništva ter politične usmeritve, je posvajajoča, tehnika, ki je bila najbolj zastopana v antiki ter med francoskimi in angleškimi prevajalci, »predvsem v zgodnji moderni dobi«. Kot alternativo tej strategiji navaja tisto, ki »obnovi tuja besedila« in katere namen je »ohraniti jezikovne ter kulturne razlike z odklonom od prevladujočih domačih vrednot«, torej potujitveno strategijo, ki se je izoblikovala v nemški kulturi v klasični ter romantični dobi, oz. tisto, ki se pripisuje Schleiermacherju (prav tam, 240–242). Venuti poudarja, da se potujitvene strategije uporabljajo v literarnem, posvajajoče pa v tehničnem prevajanju. Pri slednjem gre za potrebo po »takojšnji razumljivosti«, zaradi česar se uporablja »standardna terminologija«. Literarno prevajanje pa se »posveča jezikovnim učinkom, ki presegajo enostavno komunikacijo (ton, konotacija, večpomenskost, medbesedilnost)«, in prevajalec tukaj lahko eksperimentira z možnostmi, ki jih ponujajo tuja besedila (prav tam, 244).

Štefan Vevar se zavzema za integrativni pristop v literarnem prevajanju. V svojem delu *Temeljni aspekti in principi teorije literarnega prevajanja* posveča pozornost izhodiščem in usmeritvam v prevodoslovni teoriji, za katere pravi, da »so si tiste najbolj prvinske med njimi v latentnem medsebojnem navzkrižju in v znamenju 'večnih' dihotomij« ter da zahtevajo, od prevodnega teoretika in prevodnega praktika, načelno usmeritev, favoriziranje le ene od obeh (2001, 9). Avtor podrobneje obravnava tri dihotomije: potujevalno oz. izposojajoče si prevajanje na eni in naturalizacijsko oz. posvajajoče prevajanje na drugi strani (angl. *foreignizing* in *domesticating*); preskriptivizem na eni ter deskriptivizem na drugi strani in orientacijo po izhodiščnem na eni ter po ciljnem na drugi strani (prav tam, 9–10).

V prvi dihotomiji Vevar obravnava Schleiermacherjev potujitveni način, za katerega navaja, da se v prevodni praksi ni uveljavil (razen kadar »prevajalec zaradi pomanjkljive inventivnosti in neumetniške, zgolj obrtniške drže reproducira predvsem tujo zgradbo in besedno dikcijo«) (prav tam, 11–12), v translacijski teoriji pa pustil sledove kot načelna praktična metoda:

Novejša teorija je v okvirih zgoraj omenjene dihotomnosti med prevajanjem kot potujevanjem in prevajanjem kot posvajanjem videla v njej docela legitimno metodološko strategijo, ki za svojo veljavnost potrebuje samo eno: da je konsekventna. Metodo, ki pomeni nekoliko ublaženo konkretizacijo Schleiermacherjevih nazorov, je opredelila kot 'zvesto' metodo in jo kot tako vzporedila s tako imenovano 'svobodno'. Tu sicer ne gre več za namerno potujevanje, temveč za spontano potujevanje, do katerega pride zaradi 'zvestobe' slovarsko preverljivemu principu do/besednosti. Prevajalec naj bi v skladu s tem imel svobodno izbiro, da se odloči za eno od obeh metod in se v skladu s svojo izbiro tudi ravna (prav tam, 12–13).

Avtor na tem mestu poda svoje mnenje, in sicer, da sta obe metodi tendenčni in si zaradi svoje »izključujoče samozadostnosti ne [moreta] lastiti splošne veljavnosti«, kajti literarni prevod je »barvito diferenciran«, dinamičen in kompleksen proces, zato načelna izbira ni ustrezna, pač pa »sprotno diferencirano

selekcianiranje«, »nepretrgano sprejemanje novih in novih odločitev in vsako v načelu določata oba omenjena pola, zdaj bolj prvi kot drugi, zdaj bolj drugi kot prvi« (prav tam, 13).

2. 1. 1. 2 Zgodovina prevodne teorije in prakse od druge polovice 20. stoletja

Drugi par pojavov, ki ga velja omeniti pri opisovanju zgodovine prevajanja in ki je tudi predmet razprave druge dihotomije po Vevarju, je par deskriptivizem - normativizem.

Nekje do pozne moderne oz. postmoderne, ko se ta pojavi, je v prevodoslovju vladal normativizem. Ta se je začel že v antiki s Cicerom in Horacijem, utrdil s Hieronimom in potem še tisočletje in pol zahteval, da se prevajalec odloči med zvestim ali svobodnim prevajanjem, med pristopom »besedo-za-besedo« ali »smisel-za-smislom«, prevodoslovna teorija pa naj zavzame svoje mesto na enem izmed teh polov ter zapove, kako naj prevajalci prevajajo (Robinson v Baker, 2001, 161). Šele v zadnjih nekaj desetletjih naj bi se pojavili »sistemski pristopi«, ki so nameravali do potankosti proučiti »dejanski proces prevajanja, opisati, kako prevajalci dejansko prevajajo, kot pa da bi zapovedali, kako naj prevajajo« (prav tam). Štefan Vevar navaja, da se je deskriptivizem v teoriji literarnega prevajanja pojavil »še v stadiju [njene] lastne nemoči, potem ko so se različni normativni modeli pokazali za nezadostne, hkrati pa za kompleksne in težko obvladljive«. Gre za »opisno razčlenjevanje prevodnih praks in praktik«, kajti »'nova' teorija je izhajala iz empirije izdelanih prevodov kot zanimivih, preučevanja vrednih in merodajnih danosti in ne več iz tega, kakšen naj bi bil soliden prevod in koliko dejanski prevodi odstopajo od slednjih« (2001, 15). Vevar še navaja, da, kljub temu da deskriptivizem ni pripeljal do obče veljavne teorije prevajanja, je prinesel veliko dobrega:

Ni namreč izhajal iz vnaprejšnje predstave o tem, kaj je prevod, temveč se je skušal do te predstave šele prebiti s pomočjo empiričnih raziskav, s tem pa je širil konvencionalne okvire in dal splošnemu prevodoslovju širše temelje. Poleg tega je vpeljal sistemski, funkcionalen in ciljno orientiran pristop. Novo raziskana področja

kaže pri tem ovrednotiti kot obogatitev discipline in koristno dopolnilo stroke [...] (prav tam, 16–18).

Kljub dolgi zgodovini razprav na temo kako prevajati se je znanost o prevajanju začela razvijati šele v drugi polovici 20. stoletja. Predtem je prevajanje veljalo za drugorazredno aktivnost¹³. Akademsko preučevanje prevajanja je bilo nekaj povsem nedoumljivega, dokler niso nekateri pomembni tokovi pripomogli k spremembi tega: v 60. letih 20. stoletja se v ZDA pojavijo prevajalske delavnice (»translation workshops«), ki so platforma za predstavitev literarnih prevodov in za razpravljanje o principih prevajanja; v primerjalni književnosti potreba po primerjavi del na medkulturni in mednarodni ravni zahteva branje prevedenih del; in »kontrastivna analiza«, ki proučuje dva jezika, da bi odkrila razlike med njima, potrebuje prevode za svoje delo¹⁴. V 50. in 60. letih 20. stoletja se pojavijo bolj sistematični pristopi k proučevanju prevajanja, večinoma so pa ti jezikoslovni¹⁵. Ti, bolj »znanstveni« pristopi pa začnejo utirati pot akademskemu proučevanju prevajanja. Sprva naj bi bilo proučevanje prevajanja razkrojeno po več disciplinah, na kar je opozoril James S. Holmes v prispevku »*The name and nature of translation studies*« in podal opis celotne zgradbe področja prevajanja¹⁶ oz. kaj vse to pokriva ter poudaril nujnost združenja strokovnjakov z različnih področij za potrebe te discipline (Munday, 2008, 7–13).

Po stoletja dolgi razpravi o tem, ali naj bo prevajanje »dobesedno« ali »svobodno«, pride v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja končno do premika: v ospredje stopijo jezikoslovni koncepti, kot sta pomen in ekvivalenca. Očitno postane, da odločitev v prevajanju ni tako preprosta kot zgoraj omenjena odločitev za enega od pristopov (»dobesedno« ali »svobodno«). Pojavljati se začnejo

---

¹³ Uporabljena je bila le kot pomožno orodje pri učenju tujega jezika ali za to, da je nekdo lahko bral tujo literaturo, dokler ni postal dovolj vešč tujega jezika, da jo je lahko bral v njem. Kakor hitro je oseba usvojila dotičen tuj jezik, prevoda dela ni več potrebovala (Munday, 2008, 8).

¹⁴ Erich Prunč navaja, da je eden od razlogov za razvoj prevodoslovja tudi neuspešnost poskusov po strojnem prevajanju, saj naj bi ravno ti neuspehi predočili kompleksnost prevodnih procesov (2011, 31).

¹⁵ Klasični primeri tega naj bi bila dela: Jean-Paul Vinay in Jean Darbelnet: *Stylistique comparée du français et de l'anglais* (1958), Alfred Malblanc: *Stylistique comparée du français et de l'allemand* (1963), Georges Mounin: *Les problèmes théoriques de la traduction* (1963), Eugene Nida: *Toward a Science of Translating* (1964).

¹⁶ Ta danes ni več aktualna.

trditve, da je pri prevajanju pomembno, da je sporočilo v prevodu ekvivalentno sporočilo v izvorniku. Kaj natanko ekvivalenca je, je bil predmet burnih razprav vsaj naslednjih dvajset let, pojavljajo pa se tudi še kasneje (prav tam, 36–37).

Verjetno najpomembnejši teoretik v tem obdobju je Eugene Nida, ki je skušal popeljati teorijo prevajanja v bolj znanstveno obdobje, pri tem pa si je pomagal s koncepti, ki si jih je sposodil iz jezikoslovja (semantike, pragmatike in del Noama Chomskega). Zanimalo ga je, kaj je »pomen« in kaj »ekvivalenca«, skušal ju je raziskati, kajti menil je, da je cilj prevajanja doseči ekvivalenten odziv in da je zanj celo pomembnejša »korespondenca v pomenu« kot pa v stilu (prav tam, 38–43). Munday navaja, da je, kljub dvomom drugih teoretikov o Nidovih postavkah, njegov veliki prispevek bil v tem, da je pomaknil teorijo prevajanja stran od debate o »dobesednem proti svobodnemu prevajanju« v moderno dobo (prav tam, 52).

Kot že omenjeno, je ekvivalenca ostajala ključno vprašanje v prevajanju še skozi 70. leta 20. stoletja in še dlje, kljub temu da je bila ostro kritizirana. Vendar pa njeno vprašanje še vedno ostaja, saj je še vedno prisotna v praktično orientiranih delih, ki služijo za izobraževanje prevajalcev, kot navaja Munday (prav tam, 48–49).

Naslednji značilen tok v prevajanju je bil tisti, ki se začne v 50. letih 20. stoletja in v katerem teoretiki skušajo vključiti jezikoslovje v preučevanje prevajanja s tem, ko analizirajo prevod in proces prevajanja s pomočjo seznamov prevodnih premikov (ang. »shifts«). Vinay in Darbelnet sta sestavila verjetno najbolj poznan seznam, ki bo podrobneje predstavljen kasneje v tem delu. Njuna primerjalna stilistična analiza francoščine in angleščine je iskala razlike med omenjenima jezikoma in s tem imenovala različne prevajalske tehnike oz. postopke, ki jih prevajalec pri tem uporabi (prav tam, 56). V seznamu analizirata manjše jezikoslovne spremembe (premike) na ravni besed, stavkov ali sporočila (prav tam, 58, 68). Tudi veliko drugih avtorjev je pisalo o prevodnih strategijah oz. premikih¹⁷, predvsem od 50. do 70. let 20. stoletja, v 60. letih pa se je razvilo še

---

¹⁷ Med njimi Catford, Levý, Miko, Popovič, Malblanc, Vázquez-Ayora, García Yebra itd. (Munday, 2008, 56, 60–62).

raziskovanje kognitivnih procesov pri prevajanju v samem prevajalcu, kajti »kognitivni teoretiki« so menili, da prevajalska teorija mora raziskati, kako proces prevajanja poteka in kakšno znanje ter veščine prevajalec potrebuje, da to izvede. Omenjena smer je bila v veliko pomoč konferenčnemu tolmačenju (prav tam, 63).

V 70. in 80. letih 20. stoletja so v ospredju nemški funkcionalistični in komunikativni pristopi, ki se »odmaknejo od statičnih jezikoslovnih tipologij prevajalskih premikov« (prav tam, 72). Najvidnejši teoretiki tega časa so Katharina Reiss, Justa Holz-Mänttari, Hans J. Vermeer in Christiane Nord. Katharina Reiss predlaga specifične prevajalske metode glede na tip besedila, kajti ekvivalenca se mora doseči na ravni tega, ne pa besede ali povedi. Pri tem predpostavlja, da imajo različni tipi besedil različne funkcije (informativna, ekspresivna, operativna in »avdio-medialna«). Pri informativnem ciljnim besedilu je pomembno, da se prevaja brez izpuščanja in z dodatnimi razlagami, če je to potrebno. Njegova naloga je informirati, zato avtorica predlaga tehniko »čiste proze«. Ekspresivno besedilo zahteva prenos estetske in umetniške oblike in torej metodo poistovetenja, pri čemer prevajalec prevzame stališče izvirnega avtorja. Operativno besedilo cilja na določen želeni oz. ekvivalentni odziv bralcev ciljnega besedila kot v izvirnem, pri čemer je potrebna metoda adaptacije. Avdio-medialna ciljna besedila pa za prenos iz zapisanih besed v vizualne podobe in glasbo potrebujejo »suplementarno« metodo. Predlaga tudi zunaj- in znotrajjezikovne kriterije (semantika, slovnica, stil itd. oz. situacija, čas, prejemnik itd.), ki se razlikujejo glede na tip besedila. Po besedah Mundaya je prispevek Katharine Reiss, kljub temu da je bilo njeno delo pogosto kritizirano kot nedodelano ali neuporabno v praksi, predvsem v premiku od obravnave nižjih jezikoslovnih ravni h komunikativnemu namenu prevajanja (prav tam, 72–75). Mary Snell-Hornby je v delu *Translation Studies: An Integrated Approach* (1988, 1995) skušala združiti številne jezikoslovne in literarne koncepte in izdelala širok diagram različnih tipov besedil z ustreznimi potrebnimi kriteriji pri prevajanju. Zanimivo je, da pri tem vključuje, glede na tip besedila, kulturno zgodovino, družbeno-kulturne študije, pravo, medicino itd. Njen namen je bil združiti različne vrste prevajanja in premostiti prepad med umetniškimi in neumetniškimi besedili, čeprav so kritiki našli pomanjkljivosti v njenem prispevku in se spraševali, ali je

tak način združenja vseh žanrov in tipov besedil sploh mogoč. Kakor koli: Munday navaja, da ji je vsekakor uspelo odstraniti »rigidne ločnice med posameznimi tipi jezika« (prav tam, 75–77). Delo Juste Holz-Mänttari je bilo deležno mnogih pohval, saj je poudarjala, da je prevod medkulturni prenos in da mora omogočiti funkcionalno komunikacijo, torej upoštevati, kaj je funkcionalno ustrezno v kulturi ciljnega besedila, pa tudi potrebe prejemnika tega. S tem je prevod postavila v »družbeno-kulturni kontekst« (prav tam, 77–79). Hans J. Vermeer je skupaj s Katharino Reiss v delu *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* predstavil teorijo skoposa¹⁸ (skopos v grščini pomeni namen). Kot že ime sporoča, je namen te teorije poudariti namen prevoda, ki določa uporabljene metode in strategije, zato da bi izdelek bil funkcionalno ustrezen. Njuna teorija vsebuje pravila, ki se glasijo:

- (1) prevod (translatum) je določen s strani njegovega skoposa;
- (2) ciljno besedilo je ponudba informacij (Informationsangebot) v ciljni kulturi in ciljnem jeziku, ki upošteva ponudbo informacij v izvirni kulturi in izvirnem jeziku;
- (3) funkcija translatuma v ciljni kulturi ni nujno ista kot v kulturi izvirnika;
- (4) ciljno besedilo mora biti prevedeno tako, da je koherentno za prejemnike ciljnega besedila, glede na njihove okoliščine in znanje;
- (5) ciljno besedilo mora biti koherentno z izvornim;
- (6) zgornja pravila so hierarhično razporejena, pri čemer je prvo (skopos) najpomembnejše.

Pomemben dosežek te teorije naj bi bila možnost, da se besedilo lahko prevede na različne načine, odvisno od namena in naročila. Pri tem postane adekvatnost (adequacy, Adäquatheit) pomembnejša od ekvivalence, in če prevod izpolnjuje skopos, ki je bil naročen, potem je ciljno besedilo »funkcionalno in komunikativno adekvatno«. Ekvivalenco pa lahko opazujemo le v prevodih, kjer sta funkciji ciljnega in izvirnega besedila enaki, kar pa naj bi bila redkost (prav tam, 79–81).

---

¹⁸ Skopostheorie

Christiane Nord je v delu *Textanalyse und Übersetzen* (1988) oz. *Text Analysis in Translation* (2005) predstavila bolj detajliran funkcionalni model, vključujoč elemente besedilne analize, ki naj bi omogočil »analizo izvirnega besedila, ki se lahko uporabi pri vseh tipih besedil in v vseh prevajalskih situacijah«. Model temelji na »funkcionalnem konceptu«, ki pomeni, da imajo značilnosti izvirnega besedila funkcijo, za katero je treba izbrati določene prevajalske strategije, ustrezne namenu prevajanja. Njen prispevek naj bi vključeval veliko premis, skupnih z Reissovo, Vermeerjem in Holz-Mänttärjevo, ampak Nordova naj bi več pozornosti posvečala pomenu izvirnih besedil. V kasnejšem delu iz leta 1997, *Translating as a Purposeful Activity*, je ta model naredila bolj fleksibilen in poudarila »tri aspekte funkcionalističnih pristopov, ki so posebej uporabni v urjenju prevajalcev«:

1. pomembnost naročila prevoda (načrtovana funkcija besedila, pošiljatelj in prejemnik, čas in kraj sprejema besedila, medij (govor in zapisano), motiv (zakaj je bilo besedilo napisano in zakaj se prevaja);
2. vloga analize izvirnega besedila (z namenom, da se določi funkcionalne prioritete prevajalske strategije);
3. funkcionalna hierarhija prevajalskih problemov, ki določa, katere značilnosti imajo prioriteto. Sem sodi najprej odločitev, ali naj se prevod bere kot tuje besedilo (»documentary translation«) ali kot izvirnik (»instrumental translation«). Nato je treba določiti, katere elemente bo treba prilagoditi situaciji ciljnega besedila, kasneje tip prevajanja določa stil prevajanja (orientirano po ali izvirni kulturi ali ciljni) in na koncu se lotimo besedila na nižji jezikoslovni ravni.

Munday navaja, da njen pristop združuje vrline teorij drugih, zgoraj omenjenih, avtorjev (Vermeer, Reiss, Holz-Mänttär), in dodaja, da so funkcionalistične in komunikativne prevajalske teorije iz 70. in 80. let »popeljale prevajanje od statičnega jezikoslovnega fenomena v dejanje medkulturne komunikacije« (prav tam, 82–87).

V 90. letih 20. stoletja v prevodoslovju stopijo v ospredje pristopi analize diskurza in registra, ki so pozorni na jezikoslovne izbire pisatelja in jih umeščajo v širši

družbeno-kulturni okvir in jih povezujejo s komunikativno funkcijo besedila. Najbolj viden prispevek je Hallidayev model. Pravi, da družbeno-kulturno okolje vpliva na izbiro žanra besedila, slednji določa register (o čem se piše, kdo sporoča in komu, oblika komunikacije, npr. pisna), ta potem semantiko diskurza in slednja izbiro besed ter strukturo povedi. Munday navaja, da so modeli analize diskurza »postali izjemno popularni med mnogimi teoretiki, orientiranimi k jezikoslovju, in služijo kot uporaben način soočanja z jezikoslovnimi strukturami in pomeni besedila« (prav tam, 90–91, 100).

Še ena pomembna smer v prevodoslovju so systemske teorije, med njimi najpomembnejša polisistemska teorija iz 70. let 20. stoletja, ki jo je razvil izraelski teoretik Itamar Even-Zohar. Prevedeno literaturo vidi kot »sistem, ki deluje znotraj večjih družbenih, literarnih in zgodovinskih sistemov ciljne kulture« (Munday, 2008, 108), oz. polisistem je »skupek literarnih sistemov znotraj neke jezikovne in kulturne skupnosti, ki vključuje vse književne oblike, od visoke ali kanonizirane književnosti (kot na primer priznane pesnike in pisatelje) do nižje ali nekanonizirane književnosti (kot na primer otroška književnost in zabavna literatura)« (Hribar, 2007, 53). Pomemben dosežek te teorije je ugotovitev, da mesto prevedene literature v polisistemu določa, katera prevajalska strategija bo uporabljena: če ima primarno mesto, potem se prevajalci ne čutijo omejene s strani literarnih modelov ciljne kulture in so bolj pripravljeni presegati norme, producirajo pa ciljno besedilo, ki je, v smislu adekvatnosti, precej blizu izvirnemu besedilu; če pa je mesto prevedene literature sekundarno, prevajalci uporabljajo obstoječe modele v ciljni kulturi in prevod je »manj adekvaten« (Munday, 2008, 108–109). Ali kot je to razložila Darja Darinka Hribar:

Prevodna književnost lahko v [...] polisistemu zavzema tako primarno vlogo (to je tisto, ki ustvarja nove oblike in modele) kot sekundarno vlogo (to je tisto, ki utrjuje obstoječe oblike in modele). Manjši književni sistemi prevodom velikokrat pripisujejo osrednjo vlogo pri uvajanju inovacij. Večje književnosti pa prevodom pogosto dodeljujejo postransko vlogo (2007, 53–54).

Munday navaja, da je največji prispevek polisistemske teorije v tem, da je prevodoslovje popeljala iz »statične jezikoslovne analize premikov in obsedenosti z ekvivalenco enoto-za-enoto¹⁹ v raziskovanje, kje ima prevedena literatura kot celota svoje mesto v zgodovinskih in literarnih sistemih ciljne kulture« (2008, 122).

Polisistemska teorija pa je tudi po Vevarju pomembna prelomnica, kajti navaja, da je prevodna teorija dotlej »gojila domala izključno orientacijo po izhodiščnem jeziku oziroma besedilu, šele tedaj vpelje (izraelska polisistemska) teorija kot temeljni pristop orientacijo po ciljnem besedilu« (kar pa je tudi zadnja od, zgoraj omenjenih, treh dihotomij na področju prevodoslovja po Štefanu Vevarju: orientacija po izhodiščnem proti orientaciji po ciljnem besedilu) (2001, 18–19).

Gideon Toury, Even-Zoharjev sodelavec, se je zavzemal za razvoj splošne teorije prevajanja, sistematične deskriptivne veje discipline, kajti menil je, da so, do tistega trenutka, obstajale le izolirane samostojne študije, potrebna pa je »sistematična veja, ki izhaja iz jasnih predpostavk, oborožena z metodologijo in tehnikami raziskovanja, eksplicitnimi kolikor le mogoče in upravičenimi znotraj prevodoslovja samega«. Tako je njegovo delo, orientirano po ciljnem besedilu, skupek jezikoslovnih primerjav izvirnega in ciljnega besedila ob upoštevanju kulture slednjega. Kot navaja Munday, je skušal »identificirati vzorce obnašanja v prevodu in s tem 'rekonstruirati' delujoče norme v prevodnem procesu«, iz tega pa izdelati hipoteze, ki jih »prihodnje deskriptivne študije lahko testirajo« (2008, 110, 111, 122) oz. identificirati norme, iz njih razviti »zakone« in iz tega splošne resnice prevajanja (»universals of translation«) (prav tam, 114). Toury deli norme na »predhodne« (angl. preliminary norms), »začetne« (initial norms) in »delovne« (operational norms) in so v bistvu »prevajalska praksa (način prevajanja), ki je značilna za določenega prevajalca, šolo prevajanja, neki čas, neko kulturno okolje itn.« (Hribar, 2007, 55). Začetne norme (in po Touryju so te na najosnovnejši ravni) pomenijo izbiro pokoritve ali ciljnemu ali izvirnemu besedilu oz. kulturnim normam tega besedila (Munday, 2008, 112, 113). Na nižji ravni so predhodne in delovne norme. Pri prvih gre za »dejavnike, ki določajo izbor del (prevajalsko

---

¹⁹ »one-to-one equivalence«

politiko), in na splošno sprejete prevajalske strategije (tendence) znotraj nekega literarnega polisistema« (Hribar, 2007, 56), kar Toury imenuje »translation policy«, vendar Munday navaja, da se jim Toury v svojih študijah ni posvečal. Munday pri predhodnih normah še dodaja²⁰ posrednost oz. neposrednost prevajanja (»directedness of translation), torej ali prevajanje poteka preko kakšnega vmesnega jezika (npr. iz finskega v grščino, preko angleščine) (2008, 112). Delovne norme pa so tiste, ki »vplivajo na konkretne prevajalčeve odločitve med samim postopkom prevajanja in so odvisne od tega, katere jezikovne, sobesedilne ali medbesedilne pripomočke bo prevajalec pri svojem delu uporabljal« (Hribar, 2007, 57).

Susan Bassnett in André Lefevere sta z objavo zbirke esejev *Translation, History and Culture* (1990) sprožila kulturni obrat (»the cultural turn«) v prevodoslovju, ki je trajal dobro desetletje in pomeni premik od jezikoslovnih analiz prevodov ter izvirkov zunaj njihovega kulturnega konteksta v pojmovanje prevajanja kot kulturni transfer. V tem času so imele kulturne študije velik vpliv na prevodoslovje. Eno izmed teh področij je »prevajanje kot ponovno pisanje« (»translation as rewriting«), kjer je Lefevere raziskoval dejavnike, ki vplivajo na odzivanje na literarna besedila, na njihovo sprejemanje ali zavračanje, torej »moč, ideologija, institucija in manipulacija«. Ljudi znotraj tega (kritike, prevajalce, učitelje, založbe, politične voditelje itd.) je videl kot tiste, ki »'ponovno pišejo' literaturo in urejajo sprejemanje te s strani splošne publike«, kar je lahko ideološke narave ali pesniške (prilagajanje ali upiranje dominantnim pesniškim značilnostim). To dvoje po njegovem mnenju vpliva na prevajalsko strategijo in reševanje specifičnih prevajalskih problemov. Še ena pomembna smer v »kulturnem obratu« znotraj prevodoslovja je tista, pri kateri je v ospredju spol (gender). Tukaj gre predvsem za feministične študije o poudarjanju ženskega v prevodih, vendar sem sodijo tudi študije t. i. »gay texts« oz. elementov homoseksualnosti znotraj prevodov. Tudi postkolonializem v povezavi s prevodom je pomembna smer tega obdobja v prevodoslovju, kjer gre za analizo

---

²⁰ Hribarjeva pa je ta del, iz neznanega razloga, izpustila.

spreminjanja besedil »tretjega sveta« zaradi neujemanja z ideologijo oz. kulturo vladajočih imperijev (Munday, 2008, 124–139).

Ob prelomu stoletja so na prevodoslovje vplivale tudi druge discipline, kot so sociologija in zgodovinopisje, pa tudi nove tehnologije in globalizacija²¹. Z novim tisočletjem je prevodoslovje veliko pridobilo z razmahom jezikovnih korpusov v računalniški tehnologiji (Munday, 2008, 180–182), naraslo je tudi zanimanje za podnaslavljanje in sinhronizacijo v medijih (prav tam, 182–191). V zadnjih dveh desetletjih v prevodoslovju vedno več pozornosti posvečajo pojavom »lokalizacije«, »globalizacije« in »internacionalizacije«:

Pojem **globalizacija** zajema vse dejavnosti podjetja, ki so povezane s trženjem določenega izdelka (programske opreme) na drugih, tujih trgih. Cilj globalizacije je uspešno trženje v več različnih regijah, pri čemer je treba upoštevati tehnološke, gospodarske in zakonske vidike, ki veljajo v teh regijah. (Schmitz, 2000: 2)

Internacionalizacija vključuje razvijanje programske opreme in njeno prilagoditev zakonitostim drugih trgov, tj. drugim konvencijam, kulturnim lastnostim in jezikom. Cilj internacionalizacije je razvoj izdelkov, katerih različice je mogoče kar se da hitro in s čim manj stroški sploviti na novih (regionalnih) trgih. (Schmitz 2000, 2)

Lokalizacija je postopek, v okviru katerega se izdelek prevede v drug jezik in prilagodi tako, da je jezikovno in kulturno primeren za uporabo na določenem trgu. (Esselink 2000, 2)²²

Munday poudarja, da se področje prevodoslovja hitro spreminja, da se pojavljajo vedno novi teoretični modeli in da ima hiter tehnološki razvoj tudi velik delež pri teh spremembah. Zato vidi rešitev v tem, da strokovnjaki nadgrajujejo svoja znanja, uporabljajo nova orodja in metode ter sodelujejo z drugimi področji

---

²¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Translation_studies, pridobljeno 10. 2. 2015.

²² Vir: <http://www.aldia.si/sl-si/lokalizacija.aspx>; pridobljeno dne 17. 2. 2015.

(2008, 199). Tudi Mona Baker vidi prihodnost prevodoslovja v multidisciplinarnosti, kajti disciplino prevajanja vidi kot tako mnogotero področje, da so različni pristopi, ki črpajo iz drugih disciplin, nujni. Še posebej pomembno pa je združevanje teh pristopov za dobrobit prevodoslovja, kajti deljenje znotraj tega bi to disciplino zgolj ošibilo (2004, 277–280). Munday, v kasnejšem delu, zatrjuje, da prevodoslovje potrebuje raziskovalne skupine, v katerih v okviru določene teme sodelujejo strokovnjaki različnih disciplin, ne delovanje izoliranih posameznikov (2009, 12).

2. 2 PREVAJALSKI POSTOPKI PO VINAYU IN DARBELNETU

Leta 1958, ko so v prevodoslovju še prevladovali jezikoslovni pristopi, sta Jean-Paul Vinay in Jean Darbelnet izdala delo *Stylistique comparée du français et de l'anglais*²³, prispevek, ki ga Erich Prunč imenuje kot »enega najbolj priljubljenih priročnikov k prevajanju« in kot temeljno delo²⁴ (2011, 44). Tudi Munday poudarja, da je njun prispevek vpliven še danes (2008, 68).

Stylistique comparée je »podrobna razčlemba jezikovnih razlik med angleščino in francoščino« (Hribar, 2007, 28). Bistvo njunega dela je označevanje razlik med jeziki in prepoznavanje različnih prevajalskih strategij ter »postopkov« (Munday, 2008, 56) oziroma »praktični napotki, kako je te razlike pri prevajanju mogoče premagovati« (Hribar, 2007, 28).

Po Vinayu in Darbelnetu je cilj prevajanja enakost sporočila v ciljnem besedilu, to pa se doseže z »enakostjo situacij« (Hribar, prav tam; Prunč, 2011, 44; cit. po Vinay in Darbelnet, 1995, 5). Jezikovni elementi so »komunikativno funkcionalno enaki«, »brez ozira na njihovo strukturo« (Prunč, 2011, 45). Beseda tako ni ustrezna enota za prevajanje, kljub temu pa Vinay in Darbelnet poudarjata, da je ne gre zanemariti. Pravita, da je enoto težko jasno določiti in da je ta dejansko lahko sestavljena iz ene ali več besed. Gre za to, da prevajalci prevajajo »ideje in občutke« in da je primerna enota »najmanjši segment izjave, katere deli so tako

---

²³ Šele leta 1995 je izšel angleški prevod, z naslovom *Comparative Stylistics of French and English*, ki je tudi vir v pričujoči nalogi.

²⁴ »Standardwerk«

povezani, da jih ne bi smeli prevajati ločeno«, oziroma deli tvorijo eno posamezno misel (Vinay in Darbelnet, 1995, 21).

Avtorja ponudita sedem postopkov, ki jih umeščata v dve vrsti prevajanja: neposredno in posredno²⁵. Neposredno prevajanje oz. »direct translation« (Vinay in Darbelnet, 1995, 31) je mogoče, kadar: »(i) v obeh jezikih obstajajo vzporedne kategorije – v tem primeru govorimo o strukturnem paralelizmu, ali (ii) v obeh jezikih obstajajo vzporedni koncepti – ko govorimo o metalingvističnem paralelizmu« (Hribar, 2007, 28; cit. po Vinay in Darbelnet, 1995, 31). Vinay in Darbelnet pri tem poudarjata, da so vzporednice med jeziki lahko včasih tako močne, da jih lahko s pridom uporabimo, v nasprotnih primerih pa je treba razlike analizirati, jih razumeti in premostiti (pri tem ju seveda bolj zanima slednji primer), vendar opozarjata, da lahko v primeru močnih vzporednic med jezikoma naletimo na »lažne prijatelje« (»faux amis«) oz. sposojenke, ki sčasoma spremenijo pomen²⁶ in so zato lahko zavajajoče (1995, 28). Oblike neposrednega prevajanja so tri: sposojenka (»borrowing«), kalk (»calque«) in dobesedni prevod (»literal translation«).

Prevajalec lahko pri prevajanju naleti na vrzeli oz. »praznine ali lagune«, ki jih je treba »zapolniti s prvinami, ki ustvarijo vtis, da sta obe sporočili enaki« (Hribar, 2007, 28; cit. po Vinay in Darbelnet, 1995, 31). Lahko pa se tudi dogodi, da nekaterih stilističnih učinkov ni mogoče prenesti v ciljni jezik, ne da bi se spremenila stavčna ali besedna struktura (zaradi strukturnih in metalingvističnih razlik med jezikoma). V tem primeru je treba uporabiti kompleksnejše postopke (prav tam). To so posredni prevajalski postopki, med katere sodijo transpozicija (»transposition«), modulacija (»modulation«), ekvivalenca (»equivalence«) in adaptacija (»adaptation«).

Sedem prevajalskih postopkov, ki jih ponujata Vinay in Darbelnet, je mogoče uporabljati posamično ali jih kombinirati (prav tam). Prav tako pri nekaterih obstajata dve možni različici, obvezna in poljubna, o čemer bomo več povedali v nadaljevanju. Dodati pa je treba še eno značilnost: njuni postopki delujejo na treh

---

²⁵ Izraza »neposredno« in »posredno prevajanje« sta prevzeta od Hribar (2007), prav tako tudi vsi drugi slovenski izrazi za postopke Vinaya in Darbelneta v nadaljevanju.

²⁶ Slovenski izraz in opis prevzet od Hribar (2007, 30).

izraznih ravneh: »(i) leksikalni (besedni ravni), (ii) na ravni sintaktične (stavčne) zgradbe in (iii) na ravni sporočila« (Hribar, 2011, 48 povz. po Vinay in Darbelnet, 1995, 27–30).

2. 2. 1 Sposojenka (»Borrowing«)

Sposojenka je najpreprostejši način, da se zapolni praznina, najpogosteje metalingvistična (nov tehnični proces, neznan koncept), pa tudi za ustvarjanje stilističnega učinka (izraza tekila in tortilja oz. »tequila« in »tortilla«, da se poudari španska kultura izvirnega besedila) (Vinay in Darbelnet, 1995, 31–32).

Hribarjeva tukaj prilagodi teorijo slovenski kulturi in doda:

Sposojenke so popolnoma poslovenjene občne prevzete besede: kultura, miting, vojna, džezva, sprej, čarter, materija; podomačena lastna imena (Petrarka, Kalvin, Ren) itd. Deloma poslovenjene (npr. le govorno in/ali oblikoslovno) občne besede imenujemo **tujke**: show/šou, šova/, jazz /džez/, tequila /tekila/, premiera, materialen, polcitatna imena (Shakespeare [-] Shakespearja) [...] V slovenskem besedilu pa lahko uporabljamo še **citadne besede** in besedne zveze iz drugih jezikov, kot so npr. *first lady*, *bon mot*, *Trafalgar Square*, *bilo pa prošlo*. Citadne besede in besedne zveze niso sestavni del slovenskega jezika [...] **Sposojenke** so lahko tudi **popačeni/iznakaženi izrazi** sosednjih jezikov ali **barbarizmi**, torej germanizmi, italijanizmi itd., ki so postali del nižje pogovornega, žargonskega ali narečnega jezika (2007, 29–30).

Sposojenke pa se lahko sčasoma tako ustalijo, da postanejo del domačega besedišča (Vinay in Darbelnet, 1995, 32).

2. 2. 2 Kalk («Calque«)

Kalk je tista vrsta sposojenke, kjer so vsi njeni sestavni deli dobesedno prevedeni (Vinay in Darbelnet, 1995, 32). Hribarjeva povzame dva rezultata tega in doda še slovenske ustreznice:

(i) leksikalni kalk, kot na primer dobesedni prevod angleške noveletne čestitke *Compliments of the Season!* s francoskim *Compliments de la saison!* (slovenski kalk bi bil »božične čestitke«);

(ii) strukturni kalk, ki v jezik uvede novo jezikovno zgradbo, kot na primer dobesedni prevod angleškega *science-fiction* s francoskim *science-fiction* (slov. znanstvena-fantastika); številni angleški kalki iz slovenščine so nastali v obdobju političnega sistema samoupravljanja: [temeljna]²⁷ organizacija združenega dela – BOAL (*Basic Organization of Associated Labour*), družbena lastnina – *social property*, itn.

Tudi kalki lahko, tako kot sposojenke, postanejo del domačega besedišča. Pri obeh vrstah pa se lahko zgodi, da se spremenijo v t. i. lažne prijatelje²⁸. Prevajalci naj bi se bolj zanimali za nove kalke (Vinay in Darbelnet, 1995, 32–33).

2. 2. 3 Dobesedni prevod («Literal Translation«)

Zadnji izmed neposrednih načinov prevajanja je »zvest ali dobesedni prevod« in je »neposreden prenos izvirnega besedila v slovnično in idiomatsko ustrezno ciljno besedilo, ki se jezikoslovno popolnoma podreja [ciljnemu jeziku]« (Hribar, 2007, 34; cit. po Vinay in Darbelnet, 1995, 33–34)²⁹.

---

²⁷ Lasten popravek.

²⁸ Primer »lažnega prijatelja« med kalki poda Hribarjeva: »npr. baterija v pomenu električne žepne svetilke (angl **torch**); v angleščini se kot kalk uporablja v strokovnem pomenu: akumulator, to je **car battery**, ki ga napajajo baterije, to je *batteries*« (2007, 32).

²⁹ Hribarjeva poda primer takega prevoda: »Ta vlak prispe na postajo ob desetih« in »The train arrives at Union Station at ten« (2007, 34).

Ta oblika naj bi bila najpogostejša v primerih, ko oba jezika pripadata isti jezikovni skupini in kulturi. Lahko pa se zgodi tudi zaradi stika oziroma »obdobja dvojezičnosti«³⁰ (Vinay in Darbelnet, 1995, 34).

Dobesedni prevod naj bi bil po njunem mnenju celo recept za dober prevod, meni Munday (2008, 57), ki ju nato citira: »dobesednost naj bi žrtvovali zgolj zaradi strukturnih in metalingvističnih zahtev in samo za tem, ko smo preverili, da je pomen popolnoma ohranjen« (prav tam; cit. po Vinay in Darbelnet, 1995, 288).

Kadar pa dobesedni prevod ni mogoč, se mora prevajalec zateči k metodam posrednega prevajanja. Dobesedni prevod je neustrezna izbira, kadar: »(i) izvorniku spremeni pomen, (ii) nima nobenega pomena[,] (iii) je strukturno nemogoč[,] (iv) nima ustreznega izraza znotraj metalingvistične izkušnje ciljnega jezika (ne izraža nobenega objektivnega ali miselnega koncepta [ciljnega jezika,] (v) ima ustrezajoč izraz, ki pripada drugemu registru« (Hribar, 2007, 34; cit. po Vinay in Darbelnet, 1995, 34–35)³¹.

2. 2. 4 Transpozicija (»Transposition«)

Prvi posreden postopek prevajanja, transpozicija, je zamenjava ene besedne vrste z drugo, ne da bi se ob tem spremenil pomen. Med transpozicijami poznamo dve obliki: obvezno in poljubno (Vinay in Darbelnet, 1995, 36).

Hribarjeva transpozicijo imenuje tudi »manipulacija slovničnih kategorij« (2007, 37) in poda primere obeh tipov tega postopka na primeru slovenščine in angleščine. Stavek »The boat soon reached the *safety* of the harbour« zahteva obvezno transpozicijo, saj bi se dobesedni prevod glasil »Čoln je prispel v *varnost* pristana«, kar avtorica označuje kot strukturno nemogoče in predlaga prevod »Čoln je kmalu prispel v *varni* pristan«. Poljubna transpozicija bi bila, kadar sta oba prevoda možna: »They were known for their *friendliness*« se lahko prevede

---

³⁰ Avtorja tukaj navajata kot primer stik angleščine in francoščine (prav tam).

³¹ Nazoren primer takega »prevoda« bi bil, če bi stavek »He looked the picture of health« hoteli prevesti dobesedno. Potem bi iz tega dobili »Videti je bil prava slika zdravja«, kar nima nobenega pomena. Prevod bi se moral glasiti »Videti je bil zdrav kot dren« (povz. po Hribar, 2007, 34–35).

kot »Znani so bili po svoji ljubeznivosti« ali »Znani so bili kot ljubeznivi/prijazni ljudje«, pri čemer je drugi primer poljubna transpozicija (prav tam, 38).

2. 2. 5 Modulacija (»Modulation«)

Pri modulaciji gre za »spremembo gledišča«, ki je potrebna, »ko je neki dobeseden ali prenesen prevod sicer slovnično pravilen, a v ciljnem jeziku ne zveni dobro, ni primeren, ni idiomatičen ali je neroden« (Hribar, 2007, 40; povz. po Vinay in Darbelnet, 1995, 36)³². Razlikujeta med obvezno in poljubno modulacijo, pri čemer je obvezna modulacija tista, pri kateri bi dobesedni prevod ali transpozicija proizvedla sicer slovnično pravilen, a nenaraven izraz (»The time when ...« je treba v slovenščino prevesti s »Trenutek, ko ...«), poljubna modulacija pa bi bila, po Hribarjevi, lahko sprememba nikalne oblike v trdilno (»It is not difficult to show ...« in »Lahko je pokazati/dokazati ...«). Poljubne modulacije še niso ustaljeni izrazi, torej »še niso slovarsko opredeljeni«, razlika med obema vrstama je torej »v pogostosti uporabe«. Avtorica navaja, da lahko prevajalec loči med obvezno in poljubno modulacijo le na podlagi študija dvojezičnih besedil ali celo posvetovanja »z dobrim strokovnjakom« (2007, 40–41).

2. 2. 6 Ekvivalenca (»Equivalence«)

Postopek ekvivalence je potreben, kadar se neka situacija v dveh različnih jezikih izraža s popolnoma različnimi stilističnimi in strukturnimi metodami. To je najbolj razvidno na primerih onomatopeje živalskih glasov (»cock-a-doodle-doo« in »kikiriki«) ali izražanju drugih zvokov (kadar bi se neka oseba udarila in bi izrazila bolečino kot »Ouch!«, če bi bila Anglež, in kot »Auu!«, če bi bila Slovenec), pa tudi v pregovorih (prav tam, 43). Ekvivalence se nanašajo na sporočilo kot celoto. Zato pa je »večina ekvivalenc [...] stalna in jih najdemo v

---

³² Modulacija na ravni sporočila je zastavljena precej široko – avtorja ločujeta deset možnih vrst modulacije oz. parov menjav: splošno in določno, vzrok in posledica, del in celota, del in neki drug del, zamenjava (obrat) pojmov, negacija nasprotja, tvornik v trpnik (in obratno), prostor in čas, obdobje in omejitve (v času in prostoru), menjava simbola (Vinay in Darbelnet, 1995, 249–254).

idiomih, klišejih, pregovorih, samostalniških ali pridevniških frazah, itd.« (prav tam; cit. po Vinay in Darbelnet, 1995, 38)³³.

2. 2. 7 Adaptacija (»Adaptation«)

Skrajna meja prevajanja naj bi bila adaptacija, zadnji postopek po Vinayu in Darbelnetu, ki je dovoljena le, kadar je neka situacija izvirne kulture nepoznana ali nenaravna v ciljni kulturi (Prunč, 2011, 49). Prevajalec mora ustvariti »novo situacijo«, ki ima enak (ekvivalenten) učinek, zato jo avtorja tudi imenujeta kot posebno vrsto ekvivalence: »situacijsko ekvivalenco«. To obliko ponazarjata s primerom, ko angleški oče svojo hčer poljubi na usta in se to razume kot normalno, vendar v francoski kulturi deluje nesprejemljivo in bi zato adaptacija izgledala tako, da oče svojo hčer objame. Brez adaptacije bi prevod zvenel nenaravno, včasih pa tudi kot popoln nesmisel (Vinay in Darbelnet, 1995, 39–40).

2. 3 URS WIDMER: *DER BLAUE SIPHON* / *MODRI SIFON*

2. 3. 1 Življenje in delo avtorja

Urs Widmer, eden najpomembnejših švicarskih avtorjev, se je rodil 21. maja 1938 v Baslu. Njegov oče je bil prevajalec, literarni kritik in avtor, kar je verjetno močno vplivalo na to, da je tudi on šel to pot.

Študiral je germanistiko, romanistiko in zgodovino v Baslu, Montpellierju in Parizu. Doktoriral je leta 1966 z delom o nemški povojni prozi in nato deloval kot založniški lektor v založbah Walter Verlag in Suhrkamp Verlag, bil pa je tudi soustanovitelj založbe Verlag der Autoren GmbH & Co KG. Od leta 1967 do 1984 je živel v Nemčiji (Olten in Frankfurt) in v tem času deloval kot pisatelj, kritik za časopis Frankfurter Allgemeine Zeitung in kot predavatelj za novo nemško književnost na Univerzi v Frankfurtu. V tistem času, leta 1968 je izšel

---

³³ Vendar je treba dodati, da avtorja v uporabi primerov, predvsem ko opisujeta uporabo več postopkov naenkrat, navedeta primer, kjer postopek ekvivalence pomeni več, kot zgoraj omenjeno: » [...] in končno je [uporabljen postopek] tudi ekvivalenca, kajti situacija je tista, ki je bila prevedena [...]« (Vinay in Darbelnet, 1995, 42).

njegov prvenec, povest *Alois*. Leta 1984 se je vrnil v Švico in odtlej živel v Zürichu, vse do smrti leta 2014.

V njegovi izjemni karieri so nastala številna dela, med njimi romani, pripovedi, gledališka dela, radijske igre oz. radijske oddaje, pa tudi kot prevajalec je bil dejaven. Veljal je za enega najpomembnejših švicarskih avtorjev v generaciji po Friedrichu Dürrenmattu in Maxu Frischu, priznan po svoji vsestranskosti, še posebej znan pa je bil po svojih odmevnih delih, kot je gledališka igra *Top Dogs*, proznih delih, ki jih je navdihnila njegova lastna biografija, *Der Geliebte der Mutter* (2000), *Das Buch des Vaters* (2004), *Ein Leben als Zwerg* (2006) in celo avtobiografiji *Reise an den Rand des Universums*, ki je izšla leta 2013 in za katero je prejel nominacijo za nemško knjižno nagrado. V svoji karieri je prejel kar trideset nagrad za svoje delo. Tudi pripoved *Modri sifon* (*Der blaue Siphon*), ki je predmet analize v pričujočem diplomskem delu, velja za eno najpomembnejših del švicarske književnosti.

Za Widmerjeva dela je značilno, da kritizirajo resničnost, še posebej kapitalizem v Švici, državi, ki jo ljubi, zato razvije (njegov značilni) način povezovanja ironičnih, satiričnih in grotesknih elementov s humorjem. Tudi fantastičnost je značilnost njegovih literarnih del, ko na nadrealen način povezuje resničnost, fikcijo in sanje. Pogosto je parodiral znane književne oblike, kot npr. kriminalni, pustolovski ali ameriški akcijski roman. Še posebej pustolovski roman naj bi bil njegov priljubljeni način soočanja z resničnostjo – s tem, kar ga je najbolj zaposlovalo oz. obremenjevalo. Odločno je zavračal realizem in s svojimi posebnimi oblikami je dejansko skušal najti način, ki realizmu ne bi bil podvržen. Kljub njegovim morda navidezno odklonskim načinom je treba poudariti, da je pisal na zelo resen in preudaren način ter da je bil zelo samokritičen do svojega dela³⁴.

---

³⁴Povzeto po Autorenlexikon deutschsprachiger Literatur des 20. Jahrhunderts, 1995, 842; Lexikon der Schweizer Literaturen, 1991, 462; Neues Handbuch der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur seit 1945, 1993, 1148; Literaturlexikon, 1992, 295; Kondrič Horvat v Widmer, 1998, 67-76; Pezold, 2007, 362-363; In: <http://www.spiegel.de/kultur/literatur/urs-widmer-schweizer-schriftsteller-ist-tot-a-962287.html>, pridobljeno 1. 3. 2015; http://de.wikipedia.org/wiki/Urs_Widmer, pridobljeno 1. 3. 2015.

2. 3. 2 *Der blaue Siphon*

2. 3. 2. 1 Struktura

Zgodba je razdeljena na dve poglavji. Na začetku prvega poglavja protagonist govori o tem, da je sanjal: »vrvež, kriki, potem pa sem stal v razpršenem niču, morda v vesolju, in pred mano je lebdela, povzdignjena kot na kakšnem nevidnem oltarju, sifonska steklenica iz modrega stekla, svetleča se v sicer nevidni luči, ki je povzročala, da se je steklo lesketalo« (Widmer, 1998, 5). Kmalu za tem, ko se je zbudil, je na sanje pozabil in se prepustil vsakdanu. Zvečer istega dne je odšel v kino, da bi si ogledal film, o katerem ni vedel drugega kot naslov in da so ga nekje hvalili. Film se mu je zdel »čuden« in v kinu je bil sam. Dogajanje je bilo postavljeno v Indijo, Pakistan ali Bangladeš in šlo je za vedeževalca, ki je živel na strehi neke visoke hiše, k njemu pa so otroci vlačili (brez sile) ljudi oz. stranke. Na začetku filma je k temu bil zabljen mlad Evropejec, verjetno Anglež, žena pa ga je čakala zunaj. Ko se je vrnil k njej in sta nadaljevala pot, je ženo ubil fanatik, ki je sovražil vse, kar je bilo angleškega.

Ko je protagonist zapustil kino, je opazil, da je mesto zelo spremenjeno, in odšel do svoje hiše. Ker tam ni bilo (več) zvonca, je skušal priklicati ženo, a se je na oknu pojavil moški in mu zagrozil, da bo poklical policijo. Protagonist je mislil, da je v njegovem domu tujec, zato se je odločil, da bo kar sam odšel na policijo in podal prijavo. Policist oz. uradnik, oblečen v staro uniformo, ga ni razumel, kajti protagonist je govoril zmedeno. A ko je policist zahteval od njega osebni dokument in ga ni imel, se je odločil, da zbeži. Protagonist je nato taval po mestu, dokler ni prišel na železniško postajo in se usedel na vlak za svoj rodni kraj – Basel. Ker ni imel vozovnice, so ga sunili z vlaka in pot je moral nadaljevati peš. Ko je srečal nekaj vojakov na kolesih in z enim celo spregovoril nekaj besed, je odkril, da imajo na kolesih stare številčnice, in takrat dojel, da je odpotoval petdeset let v preteklost. Napotil se je k hiši svojih staršev, kjer ga je njihov pes takoj prepoznal, ne pa tudi mati. Prosil jo je, če bi lahko našel delo pri njih, in poslala ga je na vrt. Srečal je tudi svojo nekdanjo varuško Lisette in očeta, za

---

katerega je ugotovil, da je prav on tisti vojak, s katerim je poprej govoril, a ga ni bil prepoznal. Kasneje je protagonist vzel očetovo kolo in se z njim peljal, dokler se ni utrudil in prenočil v gostilni. Naslednji dan je nadaljeval kolesarjenje in med drugim srečal svojo bodočo ženo, ki je v tistem trenutku bila stara dve leti. Zvečer se je vrnil v hišo svojih staršev, kjer sta bila policista, ki sta poizvedovala zaradi izginotja sina družine, torej protagonista samega, kot otroka. Protagonist pa je kmalu ugotovil, da bi on sam, kot deček, lahko bil pri njem, odraslem, doma. Zahteval je, da gre njegova varuška z njim, pred odhodom pa je še zagledal sifonsko steklenico in vedel, da se je potovanje zgodilo prav zaradi te. Protagonist je odšel v kino in varuški velel, naj zunaj počaka na dečka (njega). Znotraj se ni odvijal film, temveč risanka, ki je prikazovala temnopoltega dečka iz Bangladeša ali Indije. Ko mu je umrla mati, sta se z očetom preselila v mesto in fant je kmalu postal žepar in član neke radikalne politične skupine, uperjene proti Angležem. Pri dvanajstih letih je umoril mlado Angležinjo, ki je bila z možem na poročnem potovanju, ker je narobe razumel naročilo stranke – umoriti bi moral nekoga drugega. Ko je odrasel, je spoznal nekega Angleža, se z njim spoprijateljil in z njim odpotoval v Anglijo, kjer se je nato izšolal in postal slaven pisatelj. Celo tako slaven, da se je moral skrivati pred oboževalci in sovražniki, dokler tega ni več prenesel in odšel v kino. Ko je zapustil kino, je tudi on bil postavljen v preteklost, v svoje otroštvo v mestu in tam tudi ostal. Postal je vedeževalec, kajti poznal je prihodnost.

Ko se je film končal, je bil protagonist spet v svojem času, ob njem pa tudi njegov pes iz otroštva. Ko je prispel domov, sta tam bili njegovi žena in hči, ki ga sploh nista pogrešali. Psa je podaril hčeri, ta pa je pripomnila, da pozna mladeniča, ki ima prav takšnega psa. Protagonist je še izvedel, da je bil odsoten le tri ure in da se je, v tem času, okrog hiše klatil deček – on sam.

V drugem poglavju knjige protagonist govori o svojem življenju, ko je bil star tri leta. Opisuje vesele spomine tistih časov, kako je bil neobremenjen, ker se ni zavedal vsakdanjika, časa druge svetovne vojne, ki je pustošila po sosednjih državah (pozornost ljudi, ki so opazovali vojno in skušali biti pripravljeni na možno nevarnost, je deček razumel igrivo). Nekoč je celo v igri poškrpil svojo mamo s sifonsko steklenico. Nekega dne ga je varuška odpeljala v kino in ga tam

pustila. Ogledal si je film, ki se je odvijal v Indiji ali na Tajskem (takrat Siamu) med vojno in prikazoval življenje dečka, ki je z mamo živel na riževem polju. Njegovo življenje je bilo lepo, dokler mu mama ni umrla. Nekega dne je naletel na vhod v onstranstvo, verjetno v pekel. Ko se je deček iz filma spet vrnil iz onstranstva, se je filmski trak v kinu pretrgal in protagonist je moral zapustiti kino in ob tem ugotovil, da varuške ni nikjer. Znašel se je petdeset let v prihodnosti, v Zürichu, kjer je stanoval kot svoja odrasla različica. Taval je po ulicah in se naenkrat znašel pred hišo, v kateri bo, kot odrasel, stanoval. Splezal je skozi odprto okno v svojo bodočo delovno sobo in zaspal na tleh. Zbudila ga je njegova hči, ki je ugotovila, da je otrok podoben njenemu očetu, in mu pokazala album s fotografijami, na katerih se je deček prepoznal. Ko se je kasneje vrnil v kino, se je tam odvijal film o vojni in mrtvih. Ko je kino zapustil, ga je že čakala varuška in ga odpeljala domov, kjer so ga že nestrpnostno čakali.

2. 3. 2. 2 Analiza dela in interpretacija

Prvo poglavje opisuje 53-letnega protagonista, ki živi v Zürichu v začetku devetdesetih let dvajsetega stoletja (čas zalivske vojne), ki se po obisku kina znajde petdeset let v preteklosti, v času druge svetovne vojne, in obišče svoj rojstni kraj Basel in hišo svojih staršev.

V drugem poglavju knjige je obraten proces in pripovedovalec opisuje zadevo kot svoj spomin iz otroštva, ko je bil star tri leta: kako ga je nekega dne varuška odpeljala v kino in se je po ogledu filma znašel v spremenjenem mestu - petdeset let v prihodnosti, česar takrat ni razumel.

Tudi v filmih³⁵, ki si jih ogleduje v kinu (mlajši in starejši protagonist), gre za tematiko vojne. Poleg tega se vsi štirje ogledani filmi (dva, ki si jih ogleda starejši, in dva, ki si jih ogleda mlajši³⁶) enako povezujejo v celoto, prikazujejo eno zgodbo z različnih perspektiv ali se nadaljujejo in vsebujejo motiv potovanja v času, kot glavna zgodba knjige.

---

³⁵ Žanri filmov se menjavajo: enkrat barvni, drugič črno-beli, risani film ...

³⁶ Čeprav zadnji film, ki si ga ogleda triletnik, da le slutiti, da gre za isto zgodbo, saj film opiše zelo ohlapno.

Pomemben motiv celotne pripovedi je modra sifonska steklenica, ki je zastopana že v naslovu dela. Pojavi se že na začetku, ko protagonist razlaga, da je o njej sanjal. Pojavlja se skozi celotno pripoved (včasih le nakazano, ko protagonist ne vidi steklenice, ampak le njen odsev, včasih pa le kot modrina ali le kot sifonska steklenica, torej ločeno), tako v prvem delu kot v drugem delu zgodbe. Že kot otrok jo je opazoval in je burila njegovo domišljijo, saj so ga bombice s plinom v njej spominjale na bombe v vojnah. In tako poudari, v prvem delu, ko zagleda steklenico v hiši svojih staršev, da se je potovanje v preteklost zgodilo prav zaradi nje – modre sifonske steklenice.

Motiv vojne je tako prisoten v njegovem vsakdanu v devetdesetih letih dvajsetega stoletja, v njegovem otroštvu med drugo svetovno vojno (čeprav v nobenem primeru ne živi v okolju, kjer vlada vojna), v filmih, ki si jih ogleduje v kinu, in v modrem sifonu.

Pripoved ima v sebi veliko biografskih elementov avtorja – tudi sam je odraščal v Baslu, živel v Zürichu, kjer je nastala ta knjiga, imel ženo in hčerko itd. Svojega imena protagonist nikoli ne izda, vendar za Widmerja ni nenavadno, da je njegov protagonist nekakšna različica njega samega³⁷ oz. karakter, na las podoben njemu. V delu je slutiti kritiko modernizacije Švice, še posebej, ko se norčuje iz moderne oblike hiše svojih staršev, vendar je kljub temu slutiti splošno vzdušje ljubezni do domovine – pri tem se jasno pokaže omenjena značilnost avtorja, da na humoren način kritizira ljubljeno deželo. Tudi v njegovi sedanosti (v Zürichu) se norčavo spotakne ob trende mladine (majice »t-shirt«, žvečilni gumiji z okusom kokakole itd.), kar ljubkovalno prikaže v svoji hčeri in poudari norčavost s tem, ko se njej vse to zdi popolnoma samoumevno, celo nepredstavljivo, če kdo ne pozna teh stvari.

V pripovedi se prepletata idilično vzdušje (ko se vrne v domovino, v domačo hišo in predvsem, ko kolesari po Baslu, pa tudi, ko opisuje otroštvo, igre in doživetja) s temačnim, tragičnim (ko ga bombe v sifonski steklenici spominjajo na razdejanja atomskih bomb, ko si ogleduje filme, ki imajo temačno tematiko), vendar je

---

³⁷ Kot je avtor nekoč dejal, je to počel zato, da se je lažje vživel v karakter in pri tem naredil manj napak (Kondrič Horvat v Widmer, 1998, 71–72).

protagonist od tragičnega vedno nekako oddaljen (film, druga svetovna vojna ni bila prisotna v Švici, tudi zalivska vojna ne), idilično pa doživlja na lastni koži (idila otroške neobremenjenosti, vznesenost ob kolesarjenju). Vendar je strah pred tragičnim prisoten, simboliziran pa v sifonski steklenici.

Pripoved vsebuje nasprotja. Tako je sifonska steklenica istočasno strah zbujajoča (zaradi bombic) in spomin na neobremenjeno otroštvo. Nasprotja so tudi vojna in mir, preteklost in sedanjost, risanka z grozljivo tematiko smrti in trpljenja, brezskrbno igranje triletnika na vrtu, ki je poškrabljen z modrim (!) strupom proti hroščem, in še mnoga druga, ne nazadnje pa eno najpomembnejših nasprotij, značilnih za Widmerjeva dela: resničnost in fikcija³⁸.

2. 3. 3 Modri sifon

Widmerjevo delo *Der blaue Siphon* je izšlo, kot slovenski prevod z naslovom *Modri sifon*, leta 1998. Prevedel ga je Slavo Šerc. Do danes je to edino Widmerjevo delo, prevedeno v slovenski jezik,³⁹ in edina priložnost za slovenskega bralca, ki ne govori nemščine, da spozna Widmerja kot avtorja.

3 EMPIRIČNI DEL

3. 1 Empirična analiza prevajalskih postopkov po Vinayu in Darbelnetu

Ob primerjavi izvornika dela *Der blaue Siphon* z njegovim slovenskim prevodom (*Modri sifon*) se je izkazalo, da je v slednjem moč najti prav vse postopke Vinaya in Darbelneta.

Prevajalec je uporabljal naslednje neposredne postopke:

---

³⁸ Povzeto po Reclams Romanlexikon, 2000, 1102; Widmer in Benner, 2002, 67, 69, 71; Kondrič Horvat v Widmer, 1998, 76–83; http://de.wikipedia.org/wiki/Der_blaue_Siphon, pridobljeno 3. 2. 2015; in lastna interpretacija.

³⁹ Razen ene radijske igre (*Palčki so v mestu* (1983), prevod Lado Kralj) (<http://www.cobiss.si/scripts/cobiss?ukaz=getid&lani=sj>, pridobljeno 1. 3. 2015).

3. 1. 1 Sposojenke

- »Er zögerte, wollte nochmals zurück, zurück zu seiner Frau, die, ein Backfisch mit einem rosa Sonnenschirm [...]« (9).

»Obotavljal se je, hotel je še enkrat nazaj, nazaj k svoji ženi, ki je – najstnica z roza senčnikom [...]« (7).

Izraz »roza« ima v slovenskem jeziku pogovorno konotacijo oz. je pogovorni izraz. Slovenska beseda za barvo, ki je mišljena z »rosa«, je »rožnata«⁴⁰. Tako prevajalec ni uporabil slovenske knjižne ustreznice brez konotacije, pač pa izraz, ki je v slovenščino prišel kot tujka, a je sčasoma postal del slovenskega izrazja⁴¹.

- »In der Hottingerstraße tauchte dann doch ein Auto auf, ein lärmiger Oldtimer mit blauleuchtenden Scheinwerfern [...]« (11).

»V Hottingerstrasse se je potem le pojavil avto, hrupen oldtajmer [...]« (8).

Izraz »oldtajmer« je jasen in tipičen primer sposojenke po Vinayu in Darbelnetu, kjer je bila »laguna« ali praznina v slovenskem jeziku zapolnjena s prevzemom izraza iz tujega jezika in zapis prilagojen ciljnemu jeziku. Čeprav gre za izraz iz angleškega in ne nemškega jezika, to ne spremeni dejstva, da prevajalec ni uporabil nikakršnega drugega slovenskega izraza niti ni izraza parafraziral, temveč je uporabil tujko.

- »Er trug eine Uniform wie ein Husar [...]« (11).

»Uniformo je imel kot huzar [...]« (9).

---

⁴⁰ SSKJ (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, pridobljeno 2. 3. 2015).

⁴¹ O tej podkategoriji »sposojenk« govori Hribarjeva, ko razlaga teorijo Vinaya in Darbelnetu (glej poglavje »Prevajalski postopki po Vinayu in Darbelnetu« zgoraj).

V tem primeru je izraz »huzar« prav tako tujka, poslovenjena in sprejeta v slovensko izrazje. Huzar je, po SSKJ, »vojak konjeniške enote v značilni pisani uniformi«⁴².

- »[...] aber Isabelle konnte nicht in dieser Schule sein, sie war erst zwei, in diese Schule ging sie erst in ein paar Jahren, zu einer Mademoiselle Gass, von der sie mir oft erzählt hatte, denn Mademoiselle Gass, eine trostlose und nie getröstete Jungfer, [...]« (32).

- »vendar Isabelle ni mogla biti v tej šoli, imela je šele dve leti, v to šolo je šla šele čez nekaj let, k neki Mademoiselle Gass, o kateri mi je pogosto pripovedovala, kajti Mademoiselle Gass, neutolažljiva in nikdar potolažena devica, [...]« (21).

V tem primeru je prevajalec ohranil tako izraz kot sam zapis, torej francoski.

- »Der Junge hätte auch gar nicht sie ermorden sollen, sondern die Frau des Gouverneurs des Distrikts, als seine Stellvertreterin, weil der Gouverneur selber, ein finsterer Mensch, stets von seinen Leibwachen umringt war« (53-54).

»Fant sploh ne bi bil smel umoriti nje, temveč guvernerjevo ženo kot njegovo zastopnico, ker je bil guverner, sumljiv mož, zmeraj obdan s telesnimi stražarji« (35).

Izraz »guverner« je že poslovenjena beseda in tudi del slovenskega izrazja.

- »Willst du einen Kaugummi mit Colageschmack?« (96)

»Hočeš žvečilni z okusom kokakole?« (60)

Izraz »kokakola« je prav tako tujka. Z izrazom je mišljen priljubljen napitek z imenom »Coca-Cola«, katerega ime je tako popularno, da je bilo prevzeto v slovensko izrazje in se v Slovarju slovenskega knjižnega jezika pojavlja pod

---

⁴² SSKJ (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, pridobljeno 10. 3. 2015).

geslom »coca-cola« in tudi v poslovenjeni različici »kokakola«. Pod geslom »coca-cola« v SSKJ najdemo opis »osvežujoča brezalkoholna pijača iz izvlečkov rastlin koka in kola«⁴³.

3. 1. 2 Kalki

-»Der Schock, vielleicht die Freude, lähmte mich so, daß ich mich setzte« (15).

»Šok, morda veselje, me je tako ohromil, da sem se usedel« (11).

Ker je v zgoraj podčrtanem vsak del ene enote misli preveden dobesedno, gre za kalk. V slovenščini se pogosteje uporablja izraz »sedel sem«.

- »Das schiefe Gemäuer von Pisa hatte ich mir auch lieber von unten angesehen« (16).

»Poševno zidovje v Pisi sem si prav tako raje ogledoval od spodaj« (12).

V slovenskem jeziku se za ta kulturni spomenik uporablja izraz »poševni stolp v Pisi«. Prevajalčeva izbira je dobesedni prevod vsakega posameznega dela tega imena in je zato kalk.

- »Man mußte sich bücken, und als ich den Kopf beugte, um den ersten Schritt nach unten zu tun, versperrte mir eine Frau den Weg, keuchend vom steilen Aufstieg, weiß, kreideweiß« (17).

»Treba se je bilo pripogniti, in ko sem sklonil glavo, da bi napravil prvi korak navzdol, mi je zaprla pot neka ženska, zasopla zaradi strmega vzpona, bela, bela kot kreda« (12-13).

V slovenščini se, kadar je nekdo videti bled v obraz, navadno uporablja izraz »bel kot zid«. Prevedeno je spet dobesedni prevod in zato kalk.

---

⁴³ SSKJ (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, pridobljeno 10. 3. 2015).

- »'Guter Gott!' [...]« (47).

»'Dobri bog!' [...]« (30).

Namesto »Ljubi bog!« ali morda »Bog, pomagaj!«, ki bi lahko bila ekvivalentna izraza, se je prevajalec odločil za dobesedni prenos vseh delov enote.

3. 1. 3 Dobesedni prevod

Kalki in sposojenke se nanašajo na posamezne besede ali besedne zveze, kadar pa govorimo o dobesednem prevodu (po Vinayu in Darbelnetu), so s tem mišljene celotne povedi. Primeri, navedeni v nadaljevanju, prikazujejo jasen primer dobesednega prevoda, kjer so enote linearno prenesene.

- »Ich starrte das Wunder an, und als ich am nächsten Morgen aufwachte, dachte ich eine Weile lang verwirrt an die Botschaft und vergaß sie dann« (5).

- »Bolščal sem v čudež, in ko sem se naslednjega jutra zbudil, sem nekaj časa zmedeno mislil na sporočilo, potem pa nanj pozabil« (5).

- »Ölfelder brannten. Bomben fielen auf Städte« (5).

»Naftna olja so gorela. Bombe so padale na mesta.« (5).

- »So verreckten die Russen im brennenden Moskau und die Franzosen ohne Schuhe im Schnee, die Beresina noch weit« (6).

»Tako so crkovali Rusi v goreči Moskvi in Francozi brez čevljev v snegu, Berezina pa še daleč« (5).

- »Die Sieger halten ihre Siege aus, lebend, und die Toten sind tot« (6).

»Zmagovalci prenesejo svoje zmage, živeč, in mrtvi so mrtvi« (5).

- »Jetzt saß ich also wieder da« (7).

»Zdaj sem torej spet sedel tukaj« (6).

Uporaba posrednih postopkov:

Kadar prevajalec ne more zagotoviti dobesednega prevoda (niti ob pomoči sposojenk in kalkov), ki je, po mnenju Vinaya in Darbelneta, ideal in cilj, mora seči po kompleksnejših postopkih, posrednih.

3. 1. 4 Transpozicija

- »Vor wenigen Tagen, vor kaum mehr als einer Woche, hatte ich einen Traum [...]« (5).

»Pred nekaj dnevi, pred komajda nekaj več kot enim tednom sem sanjal [...]« (5).

V tem primeru je ob prevodu nastala sprememba besedne vrste iz samostalnika v glagol, torej gre za transpozicijo. Ker bi bil dobesedni prevod »sem imel sanje« sicer slovnično pravilen, ampak neroden, morda nenaraven⁴⁴, je izbira prevajalca poljubna transpozicija.

- »Regenbogenfarbblitze in dem tiefen Blau« (5).

»Mavrični bliski v temni modrini« (5).

Tukaj je transpozicija nastala s spremembo (sestavljene) samostalnika v zvezo pridevnika (mavrični) in samostalnika (bliski). V tem primeru je obvezna transpozicija, saj je ohranitev besedne vrste ob prevodu strukturno nemogoča. Gre za tipičen primer prevajanja iz nemščine v slovenščino, kajti za prvi jezik so

---

⁴⁴ Sklep na podlagi iskanja z besedilnim korpusom Nova beseda, ki je pokazalo, da imajo besedne zveze »imel sanje«, »imela sanje«, »imeli sanje« in »imeti sanje« skupno le 16 zadetkov in so torej redki pojavi, zato sklepam, da niso običajni. Izraz »sanjati« pa je pokazal 698 zadetkov, očitno razliko (http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda3.html, pridobljeno 2. 3. 2015).

takšni sestavljeni samostalniki značilni, v slovenščini pa strukturno nemogoči in jih je treba rešiti drugače. V takšnih primerih so neposredni postopki neuporabni. Podoben primer obvezne transpozicije je tudi naslednji primer:

- »Sie war allein, obwohl sie drei ältere Geschwister hatte und hat, auch so Verdingkinder [...]« (32).

»Bila je sama, čeprav je imela in še ima tri starejše brate in sestre, prav tako udinjane otroke [...]« (22).

Tudi tukaj se je (sestavljeno) samostalnik spremenil v zvezo pridevnika in samostalnika. Prevodni postopek je obvezna transpozicija.

- »So waren andere, rennend, langsamer als die Luftgifte gewesen, krümmten sich in den Straßen« (5-6).

»Tako so bili drugi, dirjajoči, počasnejši kot zračni napadi, zvíjajoč se po ulicah« (5).

Glagol se je ob prevodu spremenil v deležnik na –č. Ker bi bila ohranitev besedne vrste mogoča in slovnično pravilna (»in se zvíjali po ulicah«), je prevodni postopek poljubna transpozicija.

- »Daß ich allein im Kino war, merkte ich allerdings erst beim Hinausgehen [...]« (7).

»Da sem bil sam v kinu, sem opazil šele tedaj, ko sem odhajal [...] (6).

Ta primer je transpozicija, ker je nastala sprememba besedne vrste (samostalnik v glagol), in sicer poljubna, ker bi tudi izraz »ob odhodu« bil slovnično pravilen.

- »Jetzt sei mal ernst. Immer machst du Witze« (60).

»Zresni se. Zmeraj se norčuješ« (39).

Zveza glagola in samostalnika se je ob prevodu spremenila v glagol. Tudi »zbijaš šale« bi bil slovnično pravilen prevod, ki bi ohranil strukturo glagol + samostalnik, torej je prevajalčeva izbira poljubna transpozicija.

3. 1. 5 Modulacija

- »So rannten die in Pompeji, zu spät, dem Hafen zu [...]« (6).

»Tako so tekli v Pompejih, zaman, proti пристаниšču [...]« (5).

Prevodni postopek je poljubna modulacija, saj gre za spremembo gledišča, poljubna pa je zato, ker bi tudi izraz »prepozno« bil slovnično pravilen, naraven, primeren, in gre le za izbiro prevajalca.

- »Ölfelder brannten jedenfalls, und der Alltag bestand darin, daß ich meine Tochter nach den Hausaufgaben fragte [...]« (6).

»Vsekakor so naftna polja gorela, in vsakdanjik je mineval tako, da sem hčerko povprašal po domačih nalogah [...]« (5-6).

Dobesedni prevod »vsakdanjik je bil sestavljen iz tega« ali »vsakdanjik je bil v tem« bi bil neprimeren, zato je potrebna sprememba gledišča - modulacija je obvezna.

- »Zum Beispiel war mir entgangen, daß Julie Christie einmal völlig nackt unter der Tür stand« (7).

»Tako mi je na primer ušlo, da je Julie Christie enkrat stala med vrati čisto gola« (6).

V tem primeru je bila uporabljena obvezna modulacija, saj bi izraz, da je stala »pod vrati«, zvenel precej nenavadno in bi bil napačen dobesedni prevod. Korpus

Nova beseda⁴⁵ je pri tem pokazal, da se uporablja izraz »pod vrati« le, kadar se govori o špranji pod vrati, torej prostoru, skozi katerega lahko potisnemo list papirja, ne moremo pa pod njim stati.

- »Daß ich allein im Kino war, merkte ich allerdings erst beim Hinausgehen, und es kann sein, daß zu Beginn ganz viele dagewesen und vom Film vertrieben worden waren« (7).

»Da sem bil sam v kinu, sem opazil šele tedaj, ko sem odhajal, in čisto mogoče je, da jih je bilo na začetku zelo veliko in da jih je film pregnal« (6).

Sprememba trpnika v tvornik je sprememba gledišča in zato modulacija. Prevod »od filma pregnani« bi morda tudi bil primeren, saj izraža neko dramatičnost. Prevajalec se je odločil spremeniti glagolski način, ki ne bi bil nujno potreben, zato je modulacija poljubna.

3. 1. 6 Ekvivalenca

- »'Mit Schuhen habe ich auch kein Glück', sagte ich und mußte lachen, weil ich dachte, auf den Mund gefallen bin ich nicht mehr« (22).

»Tudi s čevlji nimam sreče,« sem rekel in se moral smejati, ker sem pomislil, da imam dobro namazan jezik« (15).

Reklo »imeti namazan jezik« pomeni »biti spreten v izražanju«⁴⁶ in je ustreznica nemškemu, ki prav tako pomeni, da je nekdo odrezav – prevod je torej ustrezen⁴⁷.

- »Meine Mutter schien irgendwie aus den Fugen zu sein, mit zuckenden Lippen, nassen Augen« (23).

---

⁴⁵ http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda3.html, pridobljeno 2. 3. 2015.

⁴⁶ SSKJ (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, pridobljeno 2. 3. 2015).

⁴⁷ <http://www.duden.de/>, pridobljeno 2. 3. 2015.

»Moja mati se je zdela nekoliko zmedena, s trzajočimi ustnicami, mokrimi očmi« (16).

V tem primeru prevajalec ni prevedel rekla z reklom, saj očitno ni našel ustreznice, zato pa je ekvivalenco dosegel s tem, kar nemško reklo dejansko pomeni: da je bila mati »zmedena«.

- »Meine Eltern hatten es – und sein männliches Spiegelbild – gekauft, als die Nazis näherrückten und sie fürchten mußten, Hals über Kopf fliehen zu müssen« (28).

»Moja starša sta ga – in njegovo moško zrcalno sliko – kupila, ko so se približevali nacisti in sta se bala, da bosta morala na vrat na nos zbežati« (19).

Prevajalec je uporabil enakovredno frazo v slovenskem jeziku in z njo torej uporabil postopek ekvivalence.

- »Immer mache ich Witze!« sagte ich. 'Ha!'« (61).

»'Zmeraj se šalim!' sem rekel. 'Haha!'« (39).

Tudi prevajanje izrazov zvočne narave spada med postopke ekvivalence.

- »'Wird dich aus den Socken hauen. Geheimrezept von mir.'« (93).

»'Vrglo te bo na rit. Moj skrivni recept.'« (58).

V tem primeru je prevajalec uspešno uporabil slovensko pogovorno frazo, ki pomeni »biti osupel«, in s tem uporabil postopek ekvivalence, saj fraza v izvorniku⁴⁸ nosi enak pomen.

---

⁴⁸ Redensarten – Index: http://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=aus+den+Socken+hauen&bool=relevanz&suchspalte%5B%5D=art_ou, pridobljeno 10. 3. 2015.

3. 1. 7 Adaptacija

- »Über eine Schreibmaschine gebeugt saß ein Beamter, der offenbar geschlafen hatte und mich blinzelnd ansah. Er trug eine Uniform wie ein Husar, wie am Sechseläuten, band einen Gurt mit einer riesigen Pistole um und kam zu der Schranke hinübergeschlurft, vor der ich stand« (11).

»Uradnik, ki je očitno spal in ki me je mežikajoč pogledal, je sedel naslonjen čez pisalni stroj. Uniformo je imel kot huzar, urejeno kot na jutranjem zboru, pripasal si je veliko pištolo in pridrsal k omari, pred katero sem stal« (9).

»Sechseläuten« je spomladansko praznovanje v Zürichu, ob katerem se odrasli in otroci oblačijo v noše ali stare uniforme, cehi pa prirejajo povorke po mestu. Na koncu na Trgu Sechseläuteplatz na grmadi sežgejo umetnega sneženega moža, napolnjenega z lesno volno in žabicami, imenovanega Böögg, ki simbolizira zimo. Čas, v katerem Böögg zagori, napove dolgo oz. kratko poletje. Tega praznovanja v slovenski kulturi ne poznamo, zato dobesedni prevod ne bi bil mogoč. Prevajalec se je odločil za adaptacijo in zamenjavo z »jutranjim zborom«. Ker je prevajalec uporabil rešitev, ki vsebinsko ni niti približek izvirne misli, bi prevod lahko imeli za napačen.

- »[...]eine A plus geben [...]« (54).

»[...] dati odlično oceno [...]« (35).

V slovenskem okolju ne poznamo šolskih ocen, izraženih s črkami abecede, zato je prevajalec ta del adaptiral, kajti v angleškem okolju⁴⁹ je ocena »A plus« odlična ocena.

- »Ich spielte mit ihnen Himmel und Hölle und sah beim Hüpfen die weiße Wand des Turms hinauf« (73).

»Z njimi sem se igral ristanc in pri skakanju gledal na bele zidove stolpa« (46).

---

⁴⁹ V zgodbi se ocena nanaša na angleškega študenta.

Ristanc se imenuje otroška igra, ki je poznana v slovenskem kulturnem okolju. Če bi prevajalec dobesedno prenesel ime izvirne igre in zapisal »Z njimi sem se igral nebesa in pekel«, to bralcu ciljnega besedila ne bi posredovalo enakega pomena, kot ga je bralcu izvirnega. V obeh primerih (nemškem oz. švicarskem in slovenskem) pa gre za približno enako igro, kjer se s kredo na tla nariše konstelacija, po kateri otroci skačejo.

3. 1. 8 Več postopkov hkrati

Treba je poudariti, da je v eni povedi pogosto prisotnih več prevajalskih postopkov hkrati.

- »Am Abend jenes Tags, eines Freitags, ging ich ins Kino, in ein Kino der Innenstadt, in dem ein Film lief, von dem ich nur den Titel wußte und daß er im Tagblatt oder in der Abendschau gelobt worden war« (6).

»Zvečer tega dne, nekega petka, sem šel v kino, v kino v središču mesta, v katerem so predvajali film, o katerem sem vedel samo naslov in da so ga bili v časniku ali pri večernih poročilih hvalili« (6).

V prvem podčrtanem primeru v povedi gre za poljubno modulacijo, spremembo gledišča, saj je nastal premik od »se je predvajal film« k »so predvajali film«. V drugih dveh podčrtanih primerih gre za adaptacijo, saj je beseda »Tagblatt« ime švicarskega časnika in slovenskemu bralcu verjetno ne bi pomenilo prav veliko, če bi v prevodu pisalo, da so film hvalili v »Tagblattu«. Morda se je prevajalcu zdelo odveč, če bi prevedel s »časnik Tagblatt«, v vsakem primeru pa gre za adaptacijo. Tudi v primeru »Abendschau« gre za ime večernih poročil, ki je postalo tako pogosto in splošno, da se v nemškem kulturnem izrazu to razume pod »večerna poročila«, čeprav to ni slovarski izraz. Tako je prevajalec spet ustvaril »enako situacijo« s tem, ko je uporabil postopek adaptacije.

Tudi ena sama enota ima lahko značaj več postopkov:

Zgoraj predstavljeni primer izraza »Verdingkinder«, ki je preveden s postopkom transpozicije, saj se slovenski prevod glasi »udinjani otroci«, pri čemer je nastala sprememba besedne vrste – (sestavljen) samostalnik v pridevnik in samostalnik. Obenem pa je ta primer kalk, saj je ta »novi izraz« nastal tako, da je bil vsak njegov posamezen del preveden dobesedno.

4 SKLEP

Empirična analiza, primerjava švicarskega dela *Der blaue Siphon* z njegovim slovenskim prevodom, *Modri sifon*, je pokazala, da je tudi na jezikovnem paru nemščina – slovenščina možna analiza na podlagi prevajalskih postopkov po Vinayu in Darbelnetu.

V prevodu dela je bilo mogoče najti vseh sedem vrst prevajalskih postopkov, neposredne (sposojenke, kalke in dobesedni prevod) in posredne (transpozicijo, modulacijo, ekvivalenco in adaptacijo). Prav tako se je izkazalo, da je vse prevajalčeve izbire mogoče kategorizirati na podlagi omenjenih sedmih postopkov.

Po Vinayu in Darbelnetu je dobesedni prevod ideal, ki ga je zaželeno uporabiti, seveda pod določenimi pogoji. Kadar to ni mogoče, se uporabi kompleksnejše oblike. Analiza je pokazala, da so v prevodu bili prisotni tudi dobesedni prevodi, kar je morda presenetljivo s stališča, da nemščina in slovenščina ne pripadata isti jezikovni družini, ampak razumljivo z drugega, kajti v preteklosti sta bili v pogostih političnih stikih, vseskozi pa tudi v geografskem. Da je slovenščina določene elemente jezika prevzela iz nemščine, je splošno znano.

Pa vendar sta si nemška oz. švicarska ter slovenska kultura različni, zato je pričakovati, da bi prevajalec ob svojem delu moral uporabiti tudi kompleksnejše, posredne postopke prevajanja. Izkazalo se je, da je prevajalec uporabil številne adaptacije, ker neka situacija v izvirnem besedilu ni poznana v slovenski kulturi (praznovanje »Sechseläuten«, ocena »A plus«, otroška igra »Himmel und Hölle«

itd.). Tudi ekvivalence fraz je prevajalec uspešno uporabil in tako ustvaril »ekvivalentno situacijo«. Najpogosteje pa je uporabljal postopka modulacije in transpozicije. Slednjo gre pripisati dejstvu, da imata slovenski in nemški jezik številne strukturne razlike. Predvsem je to bilo izraženo v primerih, ko je prevajalec moral uporabiti omenjeni postopek zamenjave besedne vrste za prevod nemških sestavljenih samostalnikov, ki so nato pogosto prevzeli obliko zveze pridevnika in samostalnika. Modulacija, sprememba gledišča, je bila prav tako uporabljena zelo pogosto, čeprav je bila njegova izbira nemalokrat presenetljiva, saj bi tudi postopek dobesednega prevoda bil povsem legitimen.

Kot omenjeno, v teoriji Vinaya in Darbelneta velja, da je dobeseden prevod ideal. Če pa ta ni možen, se izbira nadaljuje po posrednih postopkih, hierarhično, pri čemer je adaptacija »skrajna meja«. Zdi se, da so ekvivalenca, adaptacija in morda še posebej modulacija zastavljene dovolj (oz. precej) široko, da lahko vanje umestimo vsak najdeni prevajalski postopek.

Za nadaljevanje raziskave bi bilo zanimivo analizirati prevajalske postopke Petra Newmarka (*Učbenik prevajanja*, 2000), ki je v marsičem izhajal iz teorije Vinaya in Darbelneta in je celo razširil repertoar prevajalskih postopkov.

5 LITERATURA

- *Autorenlexikon deutschsprachiger Literatur des 20. Jahrhunderts* (1995). Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Baker, M. (2004). *Routledge encyclopedia of translation studies*. London; New York: Routledge.
- Gentzler, E. (2001). *Contemporary translation theories*. Clevedon: Multilingual Matters, cop.
- Hribar, D. D. (2007). *Književno prevajanje*. Maribor: Filozofska fakulteta.
- *Lexikon der Schweizer Literaturen* (1991). Basel: Lenos Verlag.
- *Literaturlexikon. Autoren und Werke deutscher Sprache* (1992). Gütersloh/München: Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH.
- Munday, J. (2008). *Introducing translation studies: Theories and applications*. London in New York: Routledge.
- Munday, J. (2009). *The Routledge Companion to Translation Studies*. London in New York: Routledge.
- *Neues Handbuch der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur seit 1945* (1993). München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Newmark, P. (2000). *Učbenik prevajanja*. Ljubljana: Krtina.
- Pezold, K. (2007). *Schweizer Literaturgeschichte*. Leipzig: Militzke Verlag e. K.
- Prunč, E. (2011). *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft. Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht*. Berlin: Frank & Timme.
- *Reclams Romanlexikon. Deutschsprachige erzählende Literatur vom Mittelalter bis zur Gegenwart* (2000). Stuttgart: Reclam.
- Reiß, K., Vermeer, H. J. (1991). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

- Stolze, R. (2001). *Übersetzungstheorien*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Vevar, Š. (2001). *Temeljni aspekti in principi teorije literarnega prevajanja*. Ljubljana: Študentska založba.
- Vinay, J.-P., Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English. A methodology for translation*. Amsterdam; Philadelphia: J. Benjamins.
- Widmer, U. (1994). *Der blaue Siphon: Erzählung*. Zürich: Diogenes.
- Widmer, U. (1998). *Modri sifon*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Widmer, U., Benner, A. L. (2002). *Der blaue Siphon: Text & Kommentar*. Bamberg: Buchners Verlag.

Cobiss: <http://www.cobiss.si/scripts/cobiss?ukaz=getid&lani=si>, pridobljeno 1. 3. 2015.

Duden: <http://www.duden.de/>, pridobljeno 2. 3. 2015.

Lokalizacija, globalizacija in internacionalizacija: <http://www.aldia.si/sl-si/lokalizacija.aspx>, pridobljeno 17. 2. 2015.

Nova beseda: http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda3.html, pridobljeno 2. 3. 2015.

Redensarten – Index: http://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=aus+den+Socken+hauen&bool=relevanz&suchspalte%5B%5D=rart_ou, pridobljeno 10. 3. 2015.

Spiegel.de: Urs Widmer: <http://www.spiegel.de/kultur/literatur/urs-widmer-schweizer-schriftsteller-ist-tot-a-962287.html>, pridobljeno 1. 3. 2015.

SSKJ: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, pridobljeno 2. 3. 2015.

SSKJ: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=ge%3Dprevajati&hs=1, pridobljeno 20.10. 2014.

Wikipedia: *Der blaue Siphon*: http://de.wikipedia.org/wiki/Der_blaue_Siphon,
pridobljeno 3. 2. 2015.

Wikipedia: Translation studies: http://en.wikipedia.org/wiki/Translation_studies,
pridobljeno 10. 2. 2015.

Wikipedia: Urs Widmer: http://de.wikipedia.org/wiki/Urs_Widmer, pridobljeno 1.
3. 2015.